NAŠE ŘEČ

ROČNÍK VI. ČÍSLO 8.

PROKOP LANG:

PÁSTI, PROPÁSTI.

Kdosi vyslovil vůči pp. redaktorům těchto listů domněnku, že české sloveso *propásti* (ku př. někoho, koho očekáváme, vhodnou příležitost, pravý čas) je prostě vzato z německého verpassen. — Redakce N. Ř. vyvrací tuto domněnku na str. 90 a 91 výkladem, jehož hlavní myšlenky jsou asi tyto: »Sloveso *propásti* nevzniklo podle něm. verpassen, ale je to asi obraz vzatý z pastvy: »propásti« se říkalo původně, ztratil-li kdo na pastvě z neopatrnosti neb nepozornosti nějaké dobytče, tak jako užíváme sloves *prohráti, prosouditi, prohospodařiti* s významem »ztratiti« něco při hře, soudě a podobně.

Zneňáhla však se počal výraz ten přenášeti i na kterýkoli úkon neb zaměstnání (nejen na pasení dobytka neb husí), při němž může osoba jednající svou neopatrností neb nevšímavostí přijíti k nějaké škodě.

V původním významu (propásti = ztratiti dobytče neopatrností na pastvě) nalézáme »propásti« u Kukučina, kde se v jedné povídce vypravuje o husárovi, slabomyslném hochu, že »prepásol« dvě husy. Když pak se tím utěšuje, že si vypase peníze, říká mu matka: »Nikdy nič (nevypaseš), ani krajciara. Všetko si prepásol (t. j. celý výdělek jsi propásl, zmařil nedbáním na pastvě).

V téže povídce se však vyskytuje »propásti« i ve významu již přeneseném (= ztratiti něco z nepozornosti, neopatrnosti při kterémkoli zaměstnání). Matka by ráda urychlila dceřinu svatbu, ale nemá ještě všecku výbavu. »Jakubský jarmark,« praví, »sme si pekne — rúče prepásli (t. j. promeškali, nechali uniknouti), móžeme si teraz dočkať do Gála.« —

Proti tomuto výkladu nelze ovšem nic namítati, ale naskýtá se otázka, nemůžeme-li snad přece původ a význam slovesa »propásti« ještě jinak vykládati, než jak se to stalo v N. Ř. 6, 90 a 91. Zdá se nám totiž, že sloveso *pásti* ve výraze »propásti koho, co« nelze pojímati ve významu »krmiti, živiti, chovati«, který to sloveso v nynější češtině má, ale že je to spíše jiné »pásti« s významem »pozorovati, hlídati, hleděti si, opatrovati, ostříhati.«

Že historická čeština má i sloveso *pásti koho, čeho* (co) v tomto významu, toho některé doklady podává Tkadleček, staročeská skladba 15. století (otištěná od Hanky v 6. svazečku jeho Starobylých skládání).

Tam totiž na 15. a 16. str. dílu prvého Neštěstí, vykládajíc o ctnostech a ušlechtilých vlastnostech Tkadlečkovy milenky, praví, že sám Stvořitel jí dal anděla strážce, jenž ji vždy »*strahovitě pásl*« (t. j. ostražitě pozoroval, hlídal, opatroval), »tak že jsme my ji tu na miestě na tom, kdežkoli přebývala, *jie* dlúho *pasúce* nic neobdrželi« (t. j. anděl strážce chránil Tkadlečkovy milenky, takže jí Neštěstí nemohlo ublížiti, ačkoli ji všude, kdekoli meškala, bedlivě pozorovalo, sledovalo, po ní páslo). A Neštěstí dále pokračuje, že na svědectví jejích ctností je sám ten, »jenžto jí dal ty ctnosti a stráže pilného od sebe, aby *ji pásl*, hlédal (nč. hlídal) a ostřiehal a jí v tom svú lásku a milost očitě ukázal.« Na str. 78 Neštěstí odpovídajíc na výtky Žalobníkovy praví mezi jiným o jeho milence: »(počestný služebník) jenžto jejie (t. j. milenky) cti hledá a *té* ve dne i v noci *pase*«. Na místech právě citovaných nemůže sloveso *pásti* nic jiného znamenati než »pozorovati, hleděti si, hlídati, ostříhati« a tento jeho význam je nade vši pochybnost patrný zvláště tam, kde ku *pásti* jako výrazy souznačné (synonyma) přistupují ještě slovesa »hlédati« (= nč. hlídati) a »ostřiehati«.

Vedle dokladů z Tkadlečka právě uvedených mohou našemu výkladu o slovese *pásti* (v slož. *propásti*) býti vydatnou oporou též výrazy »*pásti* po kom, po čem, *pásti* na koho, nač«, obvyklé nyní spíše v mluvě lidové než v jazyce knižním. Význam jejich »pátrati, slíditi po kom, čem, číhati na koho, nač« jest velice blízký významu slovesa *pásti koho, čeho* (co) podle našeho výkladu*) a liší se od něho toliko intensitou slovesného děje, jak patrno aspoň z těchto dokladů u Kotta 2, 505: »Všichni po ní pasou«, Erb. Pís. — »Nepřátelé pásli po slovích jeho«, Sušil,

*) »Pásti po kom = pátrati, slíditi po kom«, což jest asi tolik, co »intensivně napjatě pozorovati, s pozorností krajně napjatou někoho sledovati, na někoho čekati, číhati«.

Luk. 60. — »Po mně pasou, toť vím«, Kom. — »Pase na něho«, Sychra.

Výrazy »pásti po kom, po čem, na koho, nač« bývají někdy zesilovány 4. nebo 7. pádem podst. jména oči, čímž hořejší náš výklad slovesa *pásti* (*propásti*) dochází jen potvrzení. Ku př. »Nepas očí po děvčatech«, Lom. »Očima po nevěstách pásti«, Bib. Ba tak pasie oči po ňom, ako čo by ho chcel zjiesť, Mt. S. (u Kotta 2, 505).

Vedle češtiny nalézáme sloveso *pásti* s významem »hlídati, chrániti« též v církevní slovanštině a srbocharvátštině: církevní slovanština zná vedle jednoduchých sloves *pasti* »hlídati, stříci a *pasti sę* »stříci se« též složeniny *opasti sę* vlastně »hleděti kolem (o) sebe, ohlížeti se«, pak »míti se na pozoru«, *s'pasti*, »zachovati, zachrániti, spasiti«; v srb. se sice »pásti« s významem »stříci, chrániti« dosti zřídka objevuje, zato však jest v jazyce tom velmi rozšířeno sloveso *paziti* »pozorovati, hleděti«, *opaziti* »zpozorovati«, které jest asi blízkým příbuzným slovesa, jímž se právě zabýváme.

Ke konci tohoto výkladu o významové stránce slovesa *pásti* nebude snad zbytečná ještě tato poznámka: Podobá se, jako by sloveso *pásti* spojovalo v sobě někdy *oba* významy svrchu vytčené zároveň, t. j. i »hlídati i živiti, krmiti«. Pozorujeme to zvláště tam, kde k němu jako předmět přistupují akus. stádo, dobytek, ovce, koně, husy a pod. Tak zajisté větou »děvče pase husy« nechceme říci toliko, že děvče husy hlídá, ale zároveň, že to činí s tím úmyslem (za tím účelem, že jí jde při tom hlavně o to), aby se dobře napásly, t. j. nakrmily — tedy »pásti husy« = hlídati husy, aby se dobře pásly, když se pasou, hlídati husy na pastvě.

Naproti tomu má zvratné »pásti se« vždy jen význam »živiti, krmiti se«. Ku př. Okolo Třeboně pasou se mi koně na panském výhoně (lidová píseň z Třeboňska). Ve smyslu pak přeneseném znamená »pásti se« na čem asi tolik co »růsti, týti, prospívati čím« a dále »těšiti se čemu, kochati se čím« (v čem): mučitelé pásli se na bolestech vězňových.

Tolik tedy o významu slov. *pásti* ve rčení *propásti* koho, co.

Co se pak týče předpony *pro*, užívá se jí v češtině nezřídka k vyjádření ztráty (škody, ujmy), kterou trpí osoba jednající vinou své buď lehkomyslnosti a svévole aneb z netečnosti, nerozhodnosti, nepozornosti a neopatrnosti, a to ztráty (uniknutí) té osoby neb věci, která je ve větě předmětem slovesa s předponou *pro-*.

Tak ku př. myšlenku »životem prostopášným (nestřídmostí v jídle a pití, karbanem, frejem a pod.) přijíti o svůj majetek« může čeština spisovná i lidová vyjádřiti rozličnými slovesy s předponou *pro*, jako jsou: prohospodařiti, prohýřiti, promrhati, promarniti, projísti, propíti, prokarbaniti, profrejovati, prokouřiti a pod. prodělati (peníze), prostavěti, prosouditi, prohloupiti, prospati, probdíti atd.*)

Mezi tato sloveso s předponou *pro-* patří i naše *propásti*. I tímto slovesem totiž se vyjadřuje nějaká ztráta (škoda, ujma) zaviněná *pasením*, t. j. pozorováním, pátráním, hlídáním nebedlivým, nepozorností neb neopatrností. Tak jistě větou »lovec propásl zvěř« chce se asi říci, že si lovec nechal uniknouti zvěř, poněvadž nedosti pozorně, s pozorností málo napjatou po ní *pásl*, na ni číhal.

Rčení »*propásti* zvěř« se tedy kryje významem s lidovým »pročíhati zvěř«, jak slýcháme tu a tam v jihozáp. Čechách. Podobně věta »strážcové propásli zloděje« znamená asi tolik co »zloděj unikl (prošel) strážcům vinou jejich nepozornosti«. Slovesa *propásti* koho, co, jež podle našeho výkladu znamená asi tolik co ztratiti (koho, co) z nepozornosti neb neopatrnosti, mělo by se vlastně užívati jen o věcech *viditelných*, jako jsou ku př. lidé, zvířata, rostliny, nerosty, budovy a j. v. Avšak jsou i takové věci, kterých sice nevidíme zrakem tělesným (očima), ale jež můžeme vnímati zrakem duševním, t. j. některou z mohutností duševních (pamětí, rozumem, obrazností), a jsou zase i takové předměty, které vnímáme některým jiným smyslem (tělesným) než zrakem (ku př. slova řečníkova, zpěv, hudba, vůně). Přestaneme-li někdy na chvíli některou z oněch mohutností duševních k věcem těmto obraceti, t. j. přestaneme-li se jimi v mysli obírati, o nich přemýšleti, uvažovati, aneb přestaneme-li na okamžik některé jiné věci neviditelné sice, ale slyšitelné sluchem vnímati, jsouce právě smyslem tímto někde jinde více zaměstnáni, můžeme i o těchto věcech viditelných ne sice tělesně, ale duševně aneb slyšitelných říci, že jsme je *propásli* (ku př. některá slova řečníkova, některý motiv hudební, vhodnou dobu a j.) ne sice zrakem neb sluchem tělesným, ale některou mohutností duševní (ku př. pamětí). Pak ovšem bychom nemohli jinak než výrazy, jako jsou »propásti vhodnou chvíli, některá slova řečníkova«, vykládati za rčení obrazná (metafory), jež bychom v hovoru prostém (každo-

---

*) Významu právě opačného jsou slovesa složená s předponou v y -, ku př. vyhráti (ve hře získati), vydělati, vyzískati, vysouditi, vyžalovati, vypásti si ap.

denním) nahradili asi obraty: promeškati vhodnou chvíli, přeslechnouti některá slova řečníkova.

V případech právě uvedených (propásti zvěř, zloděje, vhodnou chvíli, část řeči kazatelovy), jež bychom mohli ještě jinými rozmnožiti, vidíme, že ztráta (škoda), kterou osoba jednající trpí, bývá zpravidla zaviněna nedostatečným *pasením*, t. j. nebedlivým, nedbalým pozorováním, hlídáním, pátráním, čekáním, tedy vůbec nepozorností neb neopatrností osoby jednající.

Z toho, co jsme v předcházejících odstavcích vyložili o významové stránce slovesa *pásti*, vysvítá, že slovanština má bezpochyby sloveso *pásti dvojí:* jedno, s významem »krmiti, živiti, chovati«, jest příbuzné s latinským pasco, pascere »pásti, živiti, krmiti«, pastor »pastýř« a p., druhé s významem »pozorovati, hlídati, ostříhati, číhati«, vzniklo snad z původ. *spasti* odsutím začátečního *s**) a odpovídalo by kořenem a významem svým asi latinskému *specio, *specere (inspicio, conspicio), »hleděti, pozorovati«, spectare, a německému spähen »slíditi, pátrati«.

Slabší jeho stupeň (s)pes- spatřují někteří jazykozpytci v slovanském podst. jméně p's', česky pes, jež by tedy znamenalo asi tolik co »strážce, hlídač, slidič, něm. Späher«. —

Oba výklady slovesa *propásti*, redakční i náš, v tom se shodují, že se slovesem *propásti koho* vyjadřuje nějaká ztráta (škoda, ujma) zaviněná nepozorností neb neopatrností jednající osoby.

Avšak nepozornost tuto — a ta jest zde přece činitelem velmi důležitým — lze podle mínění našeho mnohem přesněji a určitěji vystihnouti spojením předpony *pro-* s nějakým slovesem znamenajícím »pozorovati, hlídati, číhati« než s kterýmkoli slovesem jiného významu.

A že *pásti* ve výraze *propásti* může skutečně znamenati »pozorovati, hlídati, číhati na . . .«, v tom mínění vedle důvodů nahoře uvedených utvrzují nás lidové výrazy »*pročíhati, prohlídati, prokoukati*« *koho, co,* obvyklé zvláště v jihozáp. Čechách (ku př. na Příbramsku**), které nás o tom poučují, že v češtině ztrátu vznik-

---

*) Slova, počínající se skupinou souhlásek, jejímž prvým členem jest souhl. s, v některých jazycích indo-evrop. toto s odsouvají, jinde zase je podržují. Tak ku př. proti litevskému sniegas, č. sníh, něm. Schnee jest v latině nix, v řečtině nifa atp.

**) Vyslechli jsme onehdy na ulici příbramské mimovolně hovor dvou služebných děvčat. »Pořád koukám,« pravila jedna z nich, »až půjde okolo a přec jsem ho prokoukala.« »Čekala jsem marně, teta nepřijela, leda že snad jsem ji při velkém návalu cestujících pročíhala,« pravila nám nedávno naše neteř, vracejíc se z nádraží, kde očekávala příchodu tetina.

lou z nepozornosti, neopatrnosti lze vyjádřiti i slovesy znamenajícími »hleděti n. číhati«, složenými s předponou *pro*.

Kdežto tedy redakce N. Ř., pojímajíc *pásti* ve významu nyní obvyklém »krmiti, živiti«, vychází při výkladu rčení *propásti koho, co* od případu »propásti dobytče, husy«, t. j. při pasení na pastvě ztratiti, a odtud pak přenáší onen výraz i na jiné případy ztráty z nepozornosti, t. j. i na ty, které se mohou udáti i jinde než na pastvě (ku př. propásti zvěř, zloděje, lhůtu a j.): my naproti tomu necítíme toho potřeby vykládati výrazy »propásti husy, zvěř, zloděje a p.« za rčení obrazná (metafory), poněvadž v slov. *pásti (propásti)* nespatřujeme *pásti* s významem »krmiti, živiti, chovati«, nýbrž ono druhé *pásti*, vzniklé z původ. *spasti* s významem »pozorovati, pátrati, hlídati, stříci«, který jest dosud patrný ve vazbě »*pásti po kom, čem, na koho, nač*«.

Naše *propásti* by se tedy shodovalo významem s lidovými výrazy *pročíhati, prohlídati, prokoukati*.

DROBNOSTI.

GONČAROV, PUŠKIN.

V 2. č. Čítanky českoslov. Červeného kříže (»O úctě k člověku« 1919) napsal Jos. Holeček v článku »Otcové a děti« několik stránek o dnešním úpadku citu pro správnost našeho jazyka. Jsou to slova spisovatele, jehož spisy — přes některé libůstky — vždy svědčívaly o vroucí lásce a věrné úctě k našemu jazyku, slova, jež by si měl do srdce zapsati každý Čech svého jazyka milovný. Dotýká se v něm (na str. 20) také věci, o níž jsme psali I, 311 a II, 30. Čteme zde:

»I . . . »Naše řeč« dala radu špatnou tazateli, který u ní hledal poučení, kterak skloňovati ruská jména na *-ov*. Ustanovila: Gončarov měj v 3. a 6. p. jedn. č. Gončarovovi, v 1. p. mn. č. Gončarovové, v 2. Gončarovovů atd. Jazyková blízkost češtiny s ruštinou je tu popřena a zapomenuto, čemu nás učili starší učitelé češtiny, kteří vzdávali chválu slavnému romanopisci Gončarovu, psali o Gončarovu a věděli, že Gončarovi nečasto se rodí. Sám vkus, kdyby ho bylo, rozhodl by v 3. a 6. p. j. č. pro kratší koncovku *-u*, aby nebylo nelibé reduplikace *-ovov-*. Neméně nevkusné, ano s hlediska slovanského jazyka přímo barbarské je, tvoří-li se od slova Gončarov ještě jednou přisvojovací: Oblomov je Gonča-

rovův román. Hříšný tento nevkus zavedl nebožtík prof. Jos. Král, jenž přísně přikazoval užívat místo 2. p. i místo předložkových pádů jmen přídavných. Reakce proti tomuto zákonu mocného vládce v říši filologie již se ukázala v »Naší řeči«. Pišme a říkejme: Oblomov je román Gončarova, při čemž 2. p. se položí *za* slovo, ku kterému patří. Zákon Královo ztropil hotový zmatek v nakládání s ruskými jmény uvedeného druhu. Píšící si od nevkusu pomáhati tím, že zapomínali na 1. p. Gončarova a skloňovali Gončar: 3. p. jedn. Gončarovi, 1. p. mn. č. Gončarové atd.«

Začneme od konce. Nevíme, kde Král tento zákon uveřejnil (o této věci aspoň v »Naší řeči« psali jiní); ale Král byl filolog a věděl, že jazykové zákony dělá zákonodárce jiný než filolog, totiž jazyk sám. A zákon o přivlastňovacích přídavných jménech v češtině byl před Králem. Ale ovšem, jako jiné zákony, i zákony jazykové uznávají často výjimečné případy, v nichž zákon neplatí, a shledávali-li jsme takové výjimky, nebyla to reakce proti zákonu »Královu«. Nejde zde však o tento zákon, nýbrž o skloňování ruských jmen na *-ov*.

Napsali jsme (I, 312): »Pro nás Čechy Kornilov, Slukov atd. jsou již jména podstatná (zpodstatněla ovšem z přisvojovacích jmen přídavných) a nutno s nimi tak nakládati. U nás »práce Čechova« by obecně byla pokládána za práci muže, jenž sluje Čech, a nikoli za práci ruského beletristy Čechova. Máme-li mluviti tak, aby nám Čech rozuměl a aby se nepůsobil zmatek, musíme pokládati jména Kornilov, Gučkov, Čechov, Slukov atd. za úplně stejná jména, jako jsou Sládek, Konopka, Chvátal atd.« To je naše mínění i dnes. Kdo z tvarů »román Gončarovův, práce Gončarovova« sestrojí podle Holečkova výkladu spisovatelovo jméno Gončar, nezná české mluvnice, kdo však čte nebo slyší »práce Čechova« a neví, že jde o práci spisovatele, jehož jméno je Čechov, zná-li českou mluvnici, *musí* se domnívati, že onu povídku či co napsal někdo, kdo se jmenoval Čech. Zmatek, jejž podle Holečkových slov způsobil »zákon Králův« tvary jako »Gončarovův román«, způsobila neznalost mluvnice a pohodlí domnělých obětí onoho zákona. Nezřídka slýcháme, že kdosi byl »promován« za doktora. To je také zmatek, protože měl býti promovován (anebo povýšen); ale původcem jeho není ničí zákon, nýbrž pohodlí mluvidel, jež vede k tomu, že mluvící osoba, nedosti vědomá anebo nedosti bedlivá mluvnického tvaru slova, zjednoduší hláskový útvar, který se opakuje v podobě stejné nebo skoro stejné. Je to zjev každému známý, kdo se obíral jazykozpytem. (Slováci na př. říkají *jednásobní* m. *jednonásobní.)*

Je pravda, že jména jako Gončarov jsou původně přivlastňovací příd. jm.: Gončarov je vlastně tolik, jako bychom řekli Gončarův. Ale jazyk dává slovům tvary podle toho, jak je pojímá, ne podle jejich původu; původní tvar se někdy držívá i do dob, kdy se změnila tato mluvnická povaha. Cítí-li Rus ve jménech tohoto tvaru přivlastňovací význam, nevíme, ale pochybujeme o tom; Čech ho necítí. A je-li otázka, jak má Čech tvořiti tvary slova ruského, odpověď nejpřirozenější je, že je má tvořiti podle toho, jak je mluvnicky cítí; zvláště naznačuje-li čeština sama cestu, která jí je vhod.

Vlastní jména tvaru téhož, jaký má ruština ve jménech jako Gončarov, mají všecky slovanské jazyky a má je i čeština. Byla to jména dvojího způsobu: jednak jména osob, která znamenala původně rodinného příslušníka osoby, od jejíhož jména utvořeno přivlastňovací příd. jm. (časté ruské příjmení Petrov znamenalo pův. Petrova syna nebo jiného příslušníka jeho rodiny), jednak jména míst původně jako označení jeho majetku (č. Petrov znamenalo Petrův dvůr, statek, hrad a pod.). Dokud přivlastňovací význam žil v mluvnickém vědomí, takováto jména se skloňovala jako přivlastňovací příd. jm.; jakmile se takové jméno stalo pouhým jménem osoby nebo místa, nastalo mu nebezpečí, že si je jazyk přetvoří podle svého zdání a podle své potřeby, nic nedbaje jeho původu. Také jazyk se mění, jako se mění vše, co člověk tvoří.

Místní jména tohoto přivlastňovacího způsobu jsou u nás (i jinde v slovanských zemích) z rozličných dob. Máme taková jména pocházející z dob prastarých, odvozená od osobních jmen slovanských (Třebotov, Slavkov atd.), máme místní jména z osobních jmen cizích (Petrov, Vilémov a pod.), vznikají jména taková v dobách pozdních. Jejich přípona *-ov* je původem totožná s příponou přivlastňovacích jmen přídavných na *-ův* (stč. *-óv*) a byla původně rovněž dlouhá, *-óv*. Krátká koncovka *-ov* byla přenesena z ostatních pádů; protože se říkalo »do Třebotova, v Třebotově«, začalo se říkati i »Třebotov« atp. Časem se ovšem koncovka -ov stala obvyklou koncovkou místních jmen, jíž se tvořila místní jména od jmen osobních zcela mechanicky, stejně jako koncovka *-ovice* (pův. *-ovici*, jíž tvořena jména potomků nebo lidí něčích), jíž na př. za naší paměti po jméně průmyslníka Klána vzniklo jméno dvora a vilové části obce Šestajovic u Jiren. Tak byla příponou *-ov* utvořena některá nová jména místní, jako švarcenberský Adolfov anebo za paměti naší jméno Klárov na označení ústavu Klárova. Tato místní jména na *-ov*, stará jako novější, mají pak sklonění své, z části odchylné od sklonění přivlast-

ňovacích příd. jmen; 1. p. je Petrov, ne Petrův, podle tvarů jako do Petrova, k Petrovu, v Petrově, 7. p. Petrovem, ne Petrovým. Slova ta přešla ke vzoru »dub«, protože přestala býti přivlastňovacími jmény příd. a změnila se v našem mluvnickém vědomí v neživotná jména podst. tvrdého kmene; již dnes by se nám každý vysmál, kdybychom učili, že se má jezditi na Klárův, že se má vystupovati na stanici před Klárovým nebo za Klárovým. Kdyby někdo Karlovu mostu říkal zkrátka »Karlův«, chodil by přes Karlův do prvního domu za Karlovým, dokud by se drželo vědomí, že »Karlův« je vlastně Karlův most, dokud by z tohoto pojmenování nebylo slovo té mluvnické povahy jako pražský Karlov. Vždyť jména na *-ov* vznikají i prostým napodobením starých vzorů, které skutečně původně bývaly přivlastňovacími příd. jm.; když se místům, která se jmenovala německy Adolfstal, Josefstadt, začalo říkati Adolfov, Josefov, jistě v těchto slovech žádný Čech necítil slov přivlastňovacích.

Osobních jmen tohoto tvaru s 1. p. na *-ov* my hrubě nemáme. Bývala přivlastňovací jména na *-óv, -ův* (Petróv, Petrův), z nichž by byla mohla také u nás vzniknouti příjmení jako Petrov. Ta by byla nepochybným vzorem, jak skloňovati ruská jména, o nichž mluvíme. Ale jazyk náš se dal jiným směrem (v. Gebauer, Histor. ml. III, 2, 268). Stará koncovka *-óv, -uov, -ův* v těchto přivlastňovacích tvarech (jako v 2. p. mn. č. *-ů* z *-ův*) již dávno pozbyla koncové souhlásky; jako se místy říká tatínků kabát (t. tatínkův), tak již v 16. stol. nalézáme na př. muže, který se jmenoval Šimon Kašparuo, vedle jména Václav Matieguw (Matějův). Tato původně přivlastňovací jména se s počátku řádně skloňovala, a tak jsou doklady Šimona Kašparova, před Šimonem Kašparovým, ale již v 16. stol. nalézáme i tvar s Václavem Antošů, později Martina Machů atd., se ztrnulým, nesklonným tvarem na *-ů*, jenž nás vlastně méně překvapuje, než čteme-li, že se u Jindř. Hradce říká nebo říkávalo Bartošů (Bartošův) Karel, Bartošů (Bartošova) Marie, Bartošů (Bartošovo) vědro (jako se zase jinde říká Bartošovo statek, Bartošovo chalupa). Tak vznikla příjmení jako Petrů, Havlů atd., jejichž skloňování již zaniklo; matiční Brus se pokusil (1. a 2. vyd. 11, 3. vyd. 30) staré tvary Petrova, Petrovu, s Petrovým vzkřísiti, ale bez úspěchu. Staré skloňování zaniklo, protože není vzoru s 1. p. *-ů* a protože příjmení tak často provázené slovem sklonným (křticím jménem, slovem jako pan, kmotr, strýc atd.) se obejde i bez skloňování (co je jazyků v Evropě, které příjmení vůbec neskloňují, leda předložkou je někdy určujíce!). Zde tedy vzoru ke skloňování jmen jako Gončarov hledati nelze.

Jako vzor český jsme uvedli umělecký pseudonym zvěčnělého herce Vojty, *Slukov*. Přidati můžeme vzor jiný; máme starý rod Stehlíků rytířů z Čenkova a Treustättu, jehož příslušníkovi, většině našich čtenářů jistě aspoň podle jména známému, již před zrušením šlechtictví se obyčejně říkávalo *Čenkov*. To je slovo patřící k místnímu jménu Čenkov; a takových příjmení snad bychom našli více. Známe poněmčená a pokažená příjmení jako Petroff, Pitroff (Petrov), Newikluff (Neveklov), v nichž asi také vězí jména místní.*) Mluvil kdo o hře Slukova, o rolích Slukova, o Othellovi Slukova? Mluvíme o knihách a překladech Čenkova? Řekli bychom, že Čenkovi jsou ze starého šlechtického rodu? Každý Čech, chce-li mluviti přirozeně, řekne »Čenkovův překlad Bídníků, Čenkovové«. Ani ty »reduplikované« tvary Čenkovovi, Čenkovové nám neznějí tak strašně, prostě proto, že nejsou tak dlouhé jako Gončarovové, Karamazovové, promovovati. Mluví-li Rus o Čenkovovi (anebo o Čenkovu; v 3. a 6. p. takových jmen bychom *snad* snesli i tvar na *-u*, ačkoli u osobních jmen je obvyklý tvar na *-ovi)*, bude jeho jméno skloňovati po rusku a nebude se ptáti, vzniklo-li jako ruská jména na *-ov* či jinak, nám musí zůstati právo, abychom si ruská jména skloňovali po česku, chceme-li mluviti po česku, nechceme-li urážeti českého mluvnického citu a působiti zmatků. Čte-li někdo titul románu »Bratří Karamazovi« a není honěn v ruském písemnictví, rozumí mu tak, že se tam vypravuje o bratřích nějakého Karamaza, ne o bratřích, z nichž každý je Karamazov; a titul je konečně k tomu, aby člověk věděl, oč jde. »Bratří Karamazovi« je rusismus, který českého čtenáře nefilologa jen poplete. A jak jsme již jinde řekli, čeština není ruština. Kdo myslí, že z češtiny udělá jazyk opravdu slovanský, navěsí-li na ni ruských záplat, protože čeština i ruština jsou jazyky slovanské, dopouští se logické chyby, o níž slýchal každý, kdo se na gymnasiu učil logice; a logika jen formuluje zákony, jimiž se řídí každý zdravý lidský mozek (není-li jeho soudnost nějak zaujata), ať se logice učil či neučil. Komu jde o skutečnou slovanskost češtiny, najde, co hledá, v mluvě našeho venkovského lidu v krajích vzdálených cizího vlivu a v našich starých památkách; na Rus nebo do jiných slovanských krajů půjde, jde-li mu o prohloubení a utvrzení toho, co našel doma.

*) V židovských rodinách bývá v německém hovoru zvykem jmenovati příbuzné nebo známé osoby jménem rodným a jménem jejich sídla; Moriz Pilsen na př. je Mořic (třebas Taussig a j.) bydlící v Plzni nebo z Plzně pocházející. Odtud jsou jména jako Brandeis, Neuern, Wottitz atd., jež se ustalovala za příjmení, když židovské rodiny dostávaly stálá rodinná jména.

Brus žádá v 2. vyd., abychom ruská jména na *-ov* i v 7. pádě skloňovali jako přivlastňovací příd. jm., abychom tedy říkali (po rusku) »s Gončarovým, s Popovým« atd. Tak se u nás někdy i psávalo a psává, ale tento způsob se neujal a sotva se ujme (ani Holeček těchto tvarů nežádá); českému mluvnickému citu se příčí, aby k 1. p. *-ov* byl 7. p. *-ovým*, proto také říkáme »pod Karlovem« i »za Klárovem«. V ruských jménech na *-ov* necítí Čech (a bezpochyby ani Rus) slov přivlastňovacích, a proto se asi nikomu nepodaří jej přiměti, aby je skloňoval jako slova přivlastňovací. Jako se místní jména česká na *-ov* přiřadila ke vzoru »dub«, tak se nám přirozeně řadí česká příjmení téhož tvaru (Slukov, Čenkov), jména životná s tvrdým kmenem, ke vzoru »had«. Vlastně bychom měli říci, protože jde o příjmení, ke vzoru »Novák«; neříkáme »byli tam Nováci«, neříkáme »dej to Nováku«, ani nemluvíme »o Nováku«, proto nám znějí přirozeně po česku tvary Čenkovové, Čenkovovi (Čenkovu?). A tak přirozeně znějí i tvary ruských jmen na *-ov*.

Osobní jména ruská na *-in* jsou svým původem také jména přivlastňovací; *Puškin* na př. je tolik co Puškův syn, příslušník muže, který se jmenoval Puška. Také zde žádalo 2. vyd. Brusu (11) v 7. p. j. č. tvar přivlastňovacího příd. jm.; říkáme »šel jsem s matčiným bratrem«, tedy »s Puškiným«. Něco takového se ovšem v jazyce českém, dokud bude jazykem živým, ne jazykem nějaké učené kasty, nikdy neujme. Také Holeček nic takového nežádá; a protože u těchto slov není ve skloňování u delších jmen nepohodlného opakování *-ovov-*, jistě bude každý nepředpojatý Čech skloňovati Puškin, Puškina, Puškinovi, s Puškinem, Puškinové, Puškinův atd.

Žádali jsme také již opětovně, aby se ruská jména jako *Tolstoj, Carskoje Selo, Sadovaja,* srbská a charvátská jako *Bukovac, Stolac,* polská jako *Paderewski* skloňovala tvary, jaké jim patří podle jejich původu, tedy Tolstého, Carského Sela, Sadové, Bukovce, Stolce, Paderewského. Také Holeček má stejné přání. Snad se někomu zdá, že si odporujeme, žádáme-li, aby se Gončarov atd. skloňovalo podle tvaru 1. pádu, ne podle mluvnického původu, Tolstoj atd. podle mluvnického původu. Že by tato přání měla veliký úspěch, říci nelze. Měla by jim býti na pomoc okolnost, že skoro není vzorů pro skloňování jmen jako Tolstoj (mimo neobvyklá jména jako Záboj, Vladivoj, Budivoj nebo psí jméno Boj), které by sváděly jinam, že takových přímých vzorů pro jslov. jména na *-ac* vůbec není, že přídavná jména jako Paderewski, Trubeckoj, Carskoje mají vzor v našich příd. jm. na -cký, -ský. Ještě tak někdy čteme o Trubeckém, i o Carském Sele, pra-

videlně o Paderewském; také Tolstému se dostává dosti často správných tvarů přídavných, ale bojíme se, kdybychom zjišťovali plebiscitem mimo literární obec, kdo mluví o románech Tolstého a kdo o Tolstojových, že bychom se dobrali všelijakých výsledků. Holeček si stýská, že ani jednou nenalezl správného 2. p. jména malíře Bukovce, každý zná jen Bukovace a můžeme se i doslechnouti, co se někomu stalo u Stolacu, v Stolacu — tvary, proti nimž Holečkovo u Stolace je pravé neviňátko. Jsou to tvary žalostné, ale dokazují, jaká je moc ustálených domácích vzorů nad slovy, která k nám přicházejí z cizího jazyka; a toto poznání v nás ovšem jen potvrzuje vědomí, že v takových věcech nebývá dobře požadavky přepínati.

BŘVE, BŘVANY.

Bývají někdy pravopisné nezřetelnosti, které mohou býti i původem nedorozumění. Franc. *eu* se čte obyčejně *ö*, ale znamená někdy i *ü*; na př. mangeur (jedlík), mangeuse (jedlice) zní manžőr, manžöz (s nosovým *a* a dlouhým ö), ale mangeure (rozežrané místo a p.) manžür, pod. gageur, gageuse (kdo sází), ale gageure (sázka) a j. (důslednější by bylo psáti manjure, gajure, tím by se však zatemnila souvislost s rodinou sloves manger, gager). Holeček v »Obšítě« vypravuje o nějakém p. Mlachubovi (t. j. Mlac-hubovi), jehož jméno na vojně vyslovovali Mlachuba (s *ch*, jako v slovech chudý, chorý atd.), což jistě byla věc mnohem nevinnější než ledacos jiného, co prý se také na vojně stávalo. Řeka Bzura v býv. gub. varšavské se v starší době jmenovala Brzura (t. j. Br-zura, ale 2 slab.), což možno při obyčejném významě polského *rz* čísti i Břura.

Hlásku *ř* psali naši předkové *rz*, později také *rž* (a všelijak jinak); kdo četl něco starých památek v starém pravopise, jistě našel místa, kde musil uvažovati, má-li v slově psaném s *rz* (*rž*) čísti *rz*, či *rž*, či *ř* (rukopisné *drzye* na př. lze v památce z 15. st. čísti drzě, držie i dře). Místní jméno psané po staru Brzewnow (Bržewnow) každý čte správně *Břevnov*, protože to je jméno příliš známé, jehož znění je chráněno také slovem *břevno* (ostatně znění Br-zevnov by bylo příliš nesmyslné), také jména *Břevnice*, *Břevniště* vyslovujeme i píšeme správně, ač jistě také jsou doklady, kde v nich hláska *ř* je psána *rz* (vždyť ve jménech vlastních, osobních i místních, starý pravopis se držívá nejdéle). Ale dvě místní jména, *Břve* a *Břvany*, bývají posud psána Brzve, Brzvany; tak je psal Palacký, Brzvany píše i Sedláček, a Gebauer

v Slovn. stč. 1, 102, ač dobře zná jejich původ, praví o nich, že »*-rz-* vzniklo a ujalo se v nich místo *-ř-* podle starého psaní«.

Jak se jmenují domnělé »Brzve«, může se každý snadně přesvědčiti v nich samých a v jejich okolí; leží blízko u Prahy, malou hodinku od Řep, a nikdo tam — snad mimo nějakou úřední nebo poloúřední osobu — neříká jinak než *Břve, ve Břvech, do Břev, břevský* a p. I ta stará vojenská mapa v měřítku 1 : 75,000 píše správně »Břve, Břve-T.« (= Břve-Teich, Břevský rybník). V tomto jméně tedy *rz* ani nevzniklo ani se ve skutečnosti neujalo, žije jen nedorozuměním na papíře a z papíru přejde leda jen do úst lidí, kteří chtí mluviti »správně«. — »Brzvany« u Postoloprt jsou dnes osada německá s německým okolím a z úst lidu nelze se tedy doptati, jak se vlastně jmenují; ale jejich německé jméno nám to prozrazuje velmi zřetelně. Němci jí říkají Weberschan, z čehož slyšíme zkomolené české pojmenování *ve Břvanech*, podobně jako se z něm. Wegstädtl ozývá č. *v Štěti*, z něm. Wemschen č. *ve Mšeně*, z č. Cáchy něm. *ze Aache*, z č. Cmunt něco jako něm. *ze Gmünde*. Skutečná lidová mluva nikdy patrně neznala slova Brzve, a bezpochyby nikdy neznala ani »Brzvan«.

Brzve, Brzvany by byla jména bez příbuzenstva (s příslovcem *brzo* jich pojiti nelze, protože by byla hláska *v* nepochopitelná, nehledíc ani k významu). *Břve, Břvany* mají jméno od slova stč. *břev* (ž. r., 2. p. břvi), s nímž je spojuje již Gebauer; *břev* říkali staří Čechové lávce přes vodu, »*Břve*« je tedy osada, kde měli lávku nebo lávek několik (jako máme v Čechách místní jména Most, Mostek, Mostky); »Břvané« (odtud místní jméno Břvany) byli pův. obyvatelé takového místa (»brozané« byli obyvatelé místa, kde byl brod, »páni Brozané« jsou ve Tkáčových »Libri informationum« páni z Uh. Brodu, a tohoto původu jsou místní jména Brozany a Brozánky). Se slovem *břev* je ovšem příbuzné slovo *břevno*; příbuzná slova s významy jako »kláda, prkno, lávka, kmen, pařez« atd. jsou i v jiných jazycích slovanských (Berneker, Slav. Etym. Wört. 1, 92).

Břevnov má asi jméno od podst. jm. *břevno*. Jsme zvyklí v místních jménech na *-ov* hledati především přivlastňovací tvary od jmen osobních; jména jako Vilémov pův. jistě nejčastěji znamenala »Vilémův statek, dvůr, hrad« a p. (o tom v. str. 232). Ale jsou také míst. jména na *-ov* odvozená od obecných jmen neživotných, jako Břehov, Lipov, Turnov (patrně »Trnov«, se zbytkem bývalé krajové výslovnosti slabičného *r*) a j. Jsou to tvary přídavné koncovky *-ový* podle sklonění neurčitého, jež se mimo

přivlastňovací nebo zpodstatnělá jm. příd. (na př. leden = ledný měsíc, mor. učeň = uční hoch) a ustrnulé výrazy příslovečné (na př. na bíle dni) zachovala časem v starých spojeních jako Velika noc (dnes veliká noc, velikonoce), Vysoka hora (na Vysoce hoře L. fil. 42, 119 pozn. z r. 1503—4). *Břevnov* a pod. jména vznikla tedy ze starých výrazů jako »břevnóv dóm, dvór, hrad« (= břevnový dům), jako na př. Opočen (4, 218) z výrazu »opočen (= opočný) hrad«. Také jména *Břevnice* (j. č., jako Březnice a j.), *Břevniště* (jako Hradiště) jsou slova odvozená od neživ. jm. *břevno*.

PŮL DRUHÉHO.

Takovéto výrazy od 3½ počínaje mají v jedn. č. r. m. a stř. řadovou číslovku v tvaru nesloženém: půl čtvrta, půl devatenácta (v staré době časem i v r. ž. puol osmy kopy a p.), a tak i na př. po půl pátu a p. (stč. i: o té puol pátě kopě, na té puol p. k., z puol čtvrty kopy Arch. č. 11, 52; 28, 664); v č. mn. (u pomnožných jm., na př. puol druhajch honuov Lobk. 59a) a v r. ž. je tvar složený (půl páté kopy, o půl páté, t. hodině). 2½ bylo již v st. č. *puol třetieho, puol třetie,* jakož vůbec u měkkých kmenů příd. jm. zbytků sklonění nesloženého je mnohem méně; půl třeťa, po půl třeťu, jak říkají místy na Moravě (i sloven. pol treťa, po pol treťu), jsou novotvary, jichž v starší době není. A protože se tvary sousedních číslovek rády spodobují (my Slované říkáme na př. podle *deset* také *devět* m. *nevět* nebo *novět,* jak bychom vl. měli říkati podle lat. novem, něm. neun, stind. nava atd.), říkali naši předkové podle *puol třetieho, puol třetie* také *puol druhého, puol druhé,* ne p. druha, druhy (ale je doloženo puol druhem Geb. Hist. ml. 3, 1, 273, Arch. č. 26, 241). V pozdější době podle půl čtvrta atd. vznikl i tvar půl druha, vedle něhož starý tvar p. druhého stále žije; novotvar »půl druha« proto však za chybu pokládati nelze. Také něm. anderthalb (1½) vzniklo ze st. anderhalb podle dritthalb (2½).

POSUDKY A ZPRÁVY.

W. Shakespeare, *Perikles, kníže Tyrský.* Hra o pěti jednáních. Přeložil Ant. Klášterský. Dramatická díla Williama Shakespeara, XXXVII. V Praze 1922. Vydává Česká akademie věd a umění nákladem J. Otty, sp. s r. o. Str. 116. Za Kč 16.50.

Tímto svazkem jest ukončen nový, úplný překlad Shakespearových dramat, který nahradí starší matiční překlad (1854—1872), dílo na svou dobu sice vynikající, ale dnes už přesností, formou i jazykem dost ovetšelé. Starší matiční překlad byl dílo kolektivní, pracovali o něm Fr. Doucha, J. J. Kolár, J. Malý, L. Čelakovský, J. Čejka, nový překlad podnikl J. V. Sládek sám a zbývalo mu přeložiti už jen necelých pět dramat, když ho zastihla smrt. Úkol dokončiti překlad připadl Ant. Klášterskému, který má za sebou rozsáhlou překladatelskou činnost z jazyka Shakespearova. V doslovu k tomuto poslednímu svazku překladu zmiňuje se Klášterský o obtížích, které mu bylo překonávati, když se uvázal v dědictví Sládkovo, zejména o úsilí zachovati překladatelskou techniku Sládkovu, která se překladem prvních 33 kusů značně zdokonalila a ustálila.

Úkolem tohoto referátu není rozsuzovati, jak se Klášterský dovedl vpraviti v tuto techniku ani jak při překladu pochodil Shakespeare; to by mělo býti úkolem jiných časopisů, které budou o tomto překladě referovati. Zde běží jen o to ukázati, jak pochodil český jazyk, jeho správnost, jeho lahoda a výraznost. Po té stránce je možno vydati překladu Klášterského dobré vysvědčení. Je na něm vidět, že vyšel z pera básníka, který techniku veršovnickou dokonale ovládá a je při tom i dobrým znalcem svého mateřského jazyka. Přes myšlenkovou hutnost originálu a výrazovou úsečnost anglické řeči čte se překlad velmi plynně a lehce, i když si překladatel vytkl patrně za úkol zachovávati i míru i počet veršů originálu, a nerozváděti jich jako v překladě matičním (J. Malého). Úskalím, kterému se ovšem při této snaze nedovedl vždy vyhnouti, je na některých místech nakupení jednoslabičných slov, které ztěžuje českému uchu vnímání a působí leckdy kakofonicky. Neboť i když se není možno nadíti, že by se právě tento překlad octl kdy na prknech jeviště, přece by zřetel deklamační měl býti zvláště při překladech dramatických zásadou obecnou. Takové verše a skupiny uchu těžké a nelibé jsou na př.: vám, jež ten pozdní zrodil *věk, kdy* lepší *vtip, můj zpěv-li vděk* (str. 7); *jak ves by* nebes *čár k ní slét* 8; *zhrď's* výstrahou 11; to pravda-*li, čím, čta to zde, jsem zbled?* 12;*van znik* (= vítr utichl) 13; *hruď* každý *rád má, zkad bral* první stravu, nuž jazyk *můj nechť smí rád mít mou hlavu* 13; *a co zprv strach je,* že se stane cos 17; *tu by zmoh' strach ten,* vtrhne s vojskem sem 20 a j. V takovýchto případech by snad přece bylo lépe spustiti se zásady verš za verš a rozváděti raději takovéto verše ve dva než se uchylovati k takovýmto jazykolomným skupinám slov.

Správnosti jazykové byl Klášterský pečliv a jeho překlad po té stránce je výminkou v dnešní literatuře překladové, jak se to ostatně u překladatele významu Klášterského rozumí samo sebou. Chyby, na které bych rád při jeho překladě upozornil, jsou většinou spíše chyby obecné než chyby jeho. K některým odchylkám od správné praxe spisovné zavedla Klášterského dnešní nepřesná nebo neustálená výslovnost; tak píše na př. *sténá* 85 m. stená; *žakyň* 93, 95 m. žákyň; *vratké* 83 m. vrátké; pro *dam* sluch 44 m. dám; *sklál* 29 m. sklal; *přistál* jsem 23, 95 m. přistal jsem (k slovesu přistanu, ne přistojím); *škořápka* 82 m. skořápka. Jiné stopy dnešních zlozvyků pravopisných jsou, píše-li překladatel na př. vzešl*a's* 102, ztratil*a's* 103 a j. m. vzešlas, ztratilas; z kořene čas vym*í*til můj rod 101 m. vymýtil (neboť sloveso prosté je mýtiti, t. j. mýto, paseku dělati). Moravismus u píseckého krajana dost těžko pochopitelný je psaní *z*hladiti (na dostřel pistole jej stihnu-li, jej zhladím 16) m. shladiti (t. j. se světa). Ještě okatější jest u Klášterského až nemírná záliba v moravském *tož,* s nímž se setkáváme málem na každé stránce (na př. než pokárání slušné, pokorné, vhod králům, lidé jsou, *tož* chybují 18, po česku: i chybují; *tož* odcestujte na čas, králi můj 20, m. i odcestujte, nuž odcestujte a j.), někdy také ve spojení (pleonastickém) *tož tedy* (tož tedy, prosím, jdi se procházeti 70 a j.) nebo *nu tož* (nu tož, co je? 91 a j. m. nu tak). Nechceme s Králem (v. N. Ř. I, 133) tvrditi přímo o Klášterském, že je toto »tož« i u něho jen »pohodlná vycpávka v řeči nevázané a hlavně v básních«, ale při nejmenším je to libůstka nebo zlozvyk, který ruší v české knize právě tak, jako kdyby si někdo navykl místo »teď« psáti »teďka, teďkon n. včil«.

Tvarových odchylek je v překladě Klášterského nemnoho, ale i těch bylo lze se vystříci. Neříkáme *tnout* 76, nýbrž tít; imperativy »*pohřbete* mě v hrudu« 33 a »jak chcete, *zvete* to« 40 mají zníti »pohřběte« a »zvěte«; »zapomenu« má v dnešní spis. češtině inf. zapomenouti, nikoli *zapomnit* 23 (N. Ř. I, 284); hluchým se možno jen »stavěti«, nikoli »staviti« (rčení samo není chybné přes Zenklovu výstrahu), a proto přechodník zní »stavěje se«, a nikoli, jak K. píše, »svatouškem nevinným se *stavě*« 81. Chtějí -li už naši básníci užívati místo »dcera« archaistických forem »dci, dceř«, měli by si býti aspoň vědomi, že »dceř« jest 4. pád, nikoli nom., a nepsati »naše *dceř*« (37 a j.), nýbrž »naše dci«. Řadu odchylek od spisovné řeči lze přičísti na vrub t. zv. básnické licenci, jíž se K. chápe leckdes, kde se mu tvar spisovný nehodí do míry veršové. S takovými odchylkami bychom se mohli ještě smířiti, kde básník sahá k tvarům archaistickým, na př.: nad

vši míru 53, nad *vši* cenu 62, slast *vši* svého žití 83, ač je užívání tohoto akusativu v nové češtině pevně omezeno jen určitými výrazy ustrnulými (nade vši pochybnost, pode vši kritiku), anebo kde se z důvodů metrických uchyluje k tvarům řeči obecné, na př.: *mí* sousedé 63,*tví* přátelé 102, 103 m. moji, tvoji; půl moře *přetla* 54 m. přeťala, ačkoli všude tam, kde tím není zamýšlen určitý efekt, je takovýto vulgární tvar vybočením ze stilu a jen našemu otupělému citu jazykovému třeba přičísti, že tvary »mí, přetla« neurážejí naše ucho tak jako tvary »hezký děvčátka« nebo »pohla«, ač jsou navlas stejného kalibru. Ale naprosto nelze souhlasiti s takovými případy básnické licence, kde si básník z metrických důvodů dělá novou řeč, t. j. přikrajuje a natahuje slova česká v tvary, kterých nikdy v jazyce nebývalo a nikde není. A takových nedovolených licencí je u K. právě nejvíc. Chyba, kterou mu již Flajšhans v tomto časopise vytýkal, t. j. libovolné a svévolné zacházení s t. zv. pohybným *e*, vrací se jako kletba této básnické školy i v tomto překladě; na př. doteknouti se 10 m. dotknouti, rozchvěna 12 m. rozechvěna, *z* všech 11 m. ze všech, *s* všemi 12 m. se všemi, na*d* vši 53 m. nade vši, bez vší pochyby 98 m. beze vší, *v* cti 56 m. ve cti a p. Infinitivy *říč'* 16, 82, *moc'* 94, *pomoc'* 20, 31 nejsou ani spisovné (říci, moci) ani nejsou vzaty z řeči obecné (říct, moct, pomoct); rovněž *dél* 25 m. déle (ob. dýl); tvary *zpol* 26 a *zprv* 97 m. zpola, zprvu jsou právě tak nesprávné, jako kdybychom psali »nahor« m. »nahoru«, »zcel« m. »zcela« atp. Tvarů *nebezpeč* 16, 72 m. nebezpečenství (nebezpečí je tvar až nč., kdežto stč. bezpeč bylo adv. n. adj.), *beznaděj* 27 m. beznadějnost, *bouř* 56 m. bouře a p. se už ani nepokoušíme vytýkati, neboť patří k »vydrženým« právům naší básnické řeči, ale proti novým zkomoleninám, jako *palub* 54, 71 m. paluba (i v rušt., odkud přejato), je třeba se ozvati. Nespisovné jsou dále tvary lásky *svoji*, Diany svojí 11, 68, 72, 106 m. své.

Básnickou školu, k níž K. náleží a z jejíchž chyb se nejen nevyzul, ba naopak v jejíchž šlépějích pokračuje, prozrazují i zvláštnosti jeho básnického slovníku. Staré hříchy jsou na př. *van* 13 (i v odborném významu: to západní van? Jihozápadní 71) m. vítr; *zkad* 13, 20, 23, 26 atd. m. odkud; *dlaň* (plnou) 24 m. ruku; *plam* 80 m. plamen; *hlubý* 80 m. hluboký (podle široký — širý; kdy dojde asi na »vysoký«?); bol a *hnět* 54 (v. N. Ř. I, 283), *v ráz* 72 m. rázem, *kyn* (splnití) 107 m. pokyn, rozkaz; *ves* čár 8 m. veš, všechen; *slech'* 106 m. uslyšel atd. Ale jsou v překladě i slova nová anebo aspoň méně obvyklá; tak píše K.: *vzkřik* 54 m. vzkřiknutí, výkřik; *ztroskot* 35, 43 m. ztroskotání; *břit* (čeho břit se nedotk čtrnáct let 113) m. ostří, břitva (ale nč. břitký je

z břídký); co lidem k *úhaně* neb pýše 32 (Kosina, Sušil) m. na úhonu, k úhoně a p. Lze chápati, opakujeme, že originál sváděl, ba pudil k velké spotřebě jednoslabičných slov, ale v tom právě je umění překladatelské, učiniti zadost originálu a nepáchati křivdy na vlastním jazyce, ani jde-li o jeho libozvučnost, ani běží-li o jeho ustálený poklad lexikální. S nešetřením slovní zásoby po stránce formální jde pak často ruku v ruce nejistota anebo libovůle v poměru k vnitřní stránce slov, t. j. k jejich významu. Žádný Čech, který má v krvi přesný význam svých slov, neřekne, že jehla *tká* květy 95, neboť tkaní není práce jehlou; neřekne, že je spolkne všecky na jedno *sousto* 31, protože »sousto« (s ústa) je kvantum, kus, který se vejde najednou do úst, nikoli otevření úst (snad zmátl autora výraz »na jeden doušek«, t. j. na jedno vydechnutí); neřekne »tu *starostlivost*, již jsem měl a mám o blaho lidu« 21, neboť »starostlivost« (= pečlivost) je vlastnost toho, kdo se o něco stará (pečuje) neboli má o to starost, péči; ani obráceně, že stůl jejich pln byl, *ples* se podívat 24, »neboť »ples« znamená činnost (pův. tanec, pak plesání, projevování radosti vůbec), kdežto zde jde o vyjádření stavu, který jmenujeme »radost« — tedy stejná nepřesnost, jako kdybychom řekli »pláč se naň podívat« místo »žalost«. Jako jiní básníci, mate i K. zájmena »kdosi, cosi« se zájmeny »někdo, něco«; na př.: kdybych vinou svou *cos* zanedbal, lid . . by sám mne přiměl, konat povinnost 65 m. kdybych něco; svou vládu svěřte *komus*; jestli mně, víc než dní zář chci sloužit oddaně 20, m. svěřte někomu, a tak i jinde. Rovněž mate i výrazy »po prvé« a »za prvé« (v. N. Ř. V, 229), na př.: *Po prvé*, chci, abyste hleděla na to, že tohle je úcty hodný muž . . . Dále, je to vladař toho kraje . . . 88 m. za prvé, předně. *Spoludružka* 8 je zbytečná tautologie.

Co bylo řečeno o tvarové stránce tohoto překladu, to platí i o péči Klášterského o přesnost vazebnou. Kazů není mnoho, ale jsou. Na př.: kdo zášť má ke cti, *bohy* nenávidí 41; šetří-li básník na jiných místech záporového genitivu, byl na místě i zde; naproti tomu není zvykem klásti záporový genitiv v protikladu: tvé slovo chci, ne *přísah* 21 m. ne přísahy. Zápor schází ve větě: zachraň bůh, by ke(!) chybám svým *zacpal* král svůj sluch 18; správně (i s opravou chybně vokalisované předložky): »by král k svým chybám nezacpal svůj sluch«. Dotazovali se po někom n. po něčem můžeme, jen když někoho n. něco hledáme, po něčem se sháníme a p.; proto není dobře řečeno »netřeba dotazovat se mne *po* odchodu krále vašeho« 22 (v překladě Malého: mít starosti z odchodu králova) m. o odchodu; »dychtiti« (stč. dychtěti)

je těžce dýchati, přen. za něčím těžce oddychujíc pospíchati; proto není spr. vazba »*oč* každý rytíř dychtiv« 38, nýbrž po čem n. čeho (s gen. cílovým). Genitivu (a to ze dvojí příčiny) bylo užíti i ve větě: *chléb* ždají 25. Sloveso »náležeti« má vazbu dvojí: náležeti komu (býti jeho majetkem, slušeti mu) nebo náležeti ke komu, k čemu, kam (příslušeti, patřiti); proto nebylo spr. říci »vystoupí dva plavci, z nichž jeden náleží *tyrské lodi,* druhý *bárce*« 96 (v překladě Malého lépe: dva plavci, jeden z tyrské lodi, druhý z bárky), nýbrž, mělo-li sloveso »náležeti« býti zachováno, »z nichž jeden náleží na tyrskou loď« atd. Nezvyklý v nč. jest nominativ doplňkový u slovesa »zdáti se«: vám naše loďstvo... se nezdej *signál ohnivý* 26 m. signálem; naproti tomu ve větě »Jste vy žena? *Čím* pak bych *jiným* byla, ne-li žena?« 77, řekl by spíše každý »co pak bych byla jiného?« Nesprávný je jmenný tvar participia v přívlastku: a jeho znak, jejž na svém štítu má, je rytíř v zbroji, dámou *přemožen* 38 m. přemožený (Malý: jejž přemohla paní). Na několika místech uklouzl překladateli i zjevný germanismus: král to město *k sídlu* zbudoval 8, spr. za sídlo; v Tarsus plout chci, tam *řiď* zprávy své 21, spr. posílej (šli); na mou věru, *naslouchali mi,* jako by atd. 78, spr. poslouchali mne (tak Malý); nemírná je také záliba překladatelova v slovese »sděliti«, zvl. v impt. *sděl* 102, 107, 108 a j., ač na mnohých místech mohl užíti češtějšího rci, pověz a p. K škole, z níž K. vyšel, hlásí se také strojeným a nečeským užíváním shodného doplňku substantivního tam, kde čeština nemůže užíti leč instrumentálu nebo výrazu složeného; na př.: čas nám pravdu nepopře té zprávy, že zářil's *poddaný,* já *kníže pravý* 21, spr. jako poddaný, jakožto kníže; vám dávám tento věnec vítězství a šťastného dne *krále* věnčím vás 40, Malý: vás... korunuji za krále toho dne. K. přenáší dokonce tento způsob i na výrazy komparativní s částicí »jako« a násilnost výrazu stupňuje někdy až k nesrozumitelnosti; na př.: jehla její (Marinina) tká květ i plod i ptáče na keři, že, *sestry pravých,* se jí růže skvějí 95, t. j. že se její růže (vyšité) skvějí jako sestry (růží) pravých; že, *kachna,* jež se ztápí k žití, loď bědná výš a v hloub se řítí 54, t. j. loď se potápí a zase vynořuje jako kachna...

Za pole, na němž básnická licence má plnou zvůli, pokládají naši básníci až dosud český slovosled. Ve verších, jak se domnívají, musí se snésti i takový pořádek slov, který i v otrlém uchu českého čtenáře zaskřípe nepřirozeností a násilností. Cituji namátkou ze začátku: již vznítili *jste* v prsou touhu *mi* 9 m. již jste mi...; když syn váš *jsem* a vaší vůle rob 10 m. když jsem váš syn...; jenž přál *by si* být Antiocha velikého syn m. jenž

by si přál; tak já mír šťastný odkazuji *ti* 11 m. tak já ti odkazuji šťastný mír; leč řeknu vám, teď vzpouzí *se* můj duch 12 m. můj duch se vzpouzí teď atd. Námitku, že je ve verších těžko zachovat ustálený a přirozený pořádek slov, lze lehko odmítnout. Předně, překládat a zvláště veršem je umění, které není každému dáno; uvésti přirozený rytmus řeči ve shodu s daným rytmem básně patří také k tomu umění a jen ten je mistr v překládání, kdo i to dovede. Plané je mluviti o nemožnosti a o požadavcích nesplnitelných; bylo již poukázáno v tomto časopise na tuhá a neoblomná pravidla francouzského slovosledu, který je v svém ustáleném pořádku enklitik (le, lui, me, te, se, en, y atd.) pro francouzského překladatele takové »noli me tangere«, jakým by měl býti zcela analogický zjev v českém slovosledu pro překladatele českého. Či je si možno pomysliti, že by se francouzský překladatel mohl odvážiti (kdyby ho to vůbec napadlo), dovolávaje se rytmu originálu, napsati »j'ai inspiré le lui« jako napíše český překladatel »již vznítili jste v prsou touhu mi«? A přece jak skvělá je francouzská technika veršová i při této vázanosti slovosledu! A dále: náš překladatel porušuje český slovosled leckde i ve vložkách prosaických; na př.: ta hraje *si* a tancuje 31 m. ta si hraje; král ukazuje *jí* list . . . a Perikles loučí *se pak* s otcem 53 m. král jí ukazuje list a Perikles se pak loučí; abych tím více *si vás* dobýval 89 m. abych si vás tím více dobýval atd. A konečně, či »posléze«, jak píše K., ve velmi mnohých případech je i čtenáři nezběhlému v umění překladatelském zcela snadno ponapraviti zborcený český slovosled bez porušení rytmu; na př.: a tady v mysli uvažoval *jsem* 19, spr. a tady jsem v své mysli přemítal; on chutnal *by mi.* — Čacký jistě šlechtic 41, spr. on by mi chutnal; i základy jak bortily *by se* 59, spr. jak by se bortily i základy; sděl, na moři jak pozbyl jsi své ženy 107, spr. rci, jak jsi pozbyl na moři své ženy atd. Z toho ze všeho je tedy patrno, že se hříchy našich překladatelů na českém slovosledu nedají sváděti na technické obtíže umění překladatelského; ty musí překonávat i překladatel jiného jazyka, překonává je a nepřekonatelné nejsou. Není tedy pro naše překladatele jiného výkladu leč buď nedostatek jazykového cítu nebo nedostatek péče anebo nedostatek umění. Co je menší hřích, nechť si rozhodnou sami.

Totéž možno napsati i o poměru našich překladatelů k českému přízvuku. To je stará bolest českého veršování a překlad Klášterského, třeba mu po té stránce nebylo mnoho co vytýkati, má přece zase tu a tam kazy, jež vadí jeho povšechné dokonalosti. Především si nemohu odpustiti poznámku zcela obecnou. Překlad jako originál je ve verších jambických — s tím toliko rozdílem,

že překladatel český, kde se mu to lépe hodilo, nahrazuje začáteční jamb (vlastně amfibrachys) daktylem. Na př. Tak zkrácen čas; z nejdelších krátké míle — *po mořích* plujem v skořápkách si číle. To je odchylka dnes takřka obecně dovolená pro usnadnění českých jambů anebo ještě spíše pro záchranu starších jambů podobného rázu, jako je tento citovaný verš z překladu Klášterského; této licenci ex post přijaté dostalo se schválení i našich fonetiků (v. Živé slovo 1, 6) proti námitkám Královým a j. Ale zdá se, že se námitky proti této licenci nedají jen tak oddisputovati. Čte-li čtenář s uchem rytmicky citlivým delší řadu veršů přesně jambických, jako je tomu na př. v překladě Klášterského velmi často (ne tedy verše smíšené, jako na př. v Kytici), a narazí-li pak znenadání na verš začínající se přízvučnou slabikou (daktylem), buď se zarazí (má-li dobrý sluch pro český přízvuk) nad náhlým vybočením z rytmu, do něhož se včetl, anebo, stržen jsa rytmickou důsledností četných veršů předcházejících, poruší přirozené akcentování začátečního slova (jak to dělávají děti, čtouce takové verše) a položí přízvuk na slabiku druhou m. na první. T. j. v tom i onom případě pocítí čtenář poruchu, která kazí dojem estetický. Z toho ovšem nelze činiti výtku Klášterskému, neboť má za sebou tradici a nyní i teorii, ale ani teorie nezachrání jambů, které vadí sluchu přirozeně citlivému, jako nezachránila sebe výmluvnější teorie nepřirozených časoměrných veršů starší básnické generace.

Na vrub Klášterského lze tedy přičítati jen takové metrické chyby, jichž se dopouští mimo rámec této licence metrické. A tu se především vyskytují v jeho překladě na několika místech trojslabičná slova, která jest podle rytmu čísti s přízvukem na slabice druhé — leda bychom i na takových místech zase připustili tutéž licenci jako pro počátek verše, že se totiž v řadě o několika desítkách jambů může objeviti daktyl bez porušení rytmu. Na př.: ten trud, jejž sám *vkládáte* na sebe 19 (Malý: ty strasti, jež jste způsobil si sám); jak, chceš se bít *v turnaji* pro kněžnu? 36 (lépe: jak, v turnaji se bít chceš . . .); ať uvedou *rytíře* v jejich byty 44 (Malý: panoši, posvěťte všem k jejich bytům) a j. Častěji však než takto, prohřešuje se Klášterský proti pravidlům českého přízvuku na slovech jednoslabičných. Na těch hřeší dvojím způsobem: buď tak, že se slovo, které je přirozeně, mechanicky bez přízvuku, stává přízvučným, anebo naopak, že slovo přízvučně sice indiferentní, ale v určitém případě zatížené přízvukem větným, sráží metricky proti smyslu na slovo nepřízvučné. Velmi často bývá to i ono pospolu. Na př. ani v míru noci, — jež hrob je, kde má bol *spát*, nemám klid 16 (větný přízvuk má »spát«,

nikoli »bol«); tu, by *zmoh'* strach ten, vtrhne s vojskem sem 20 (větný přízvuk má »zmoh', zde nepřízv.); *tak* zlý hlad, že *los* muž a žena metá 25 (větný přízvuk zatěžuje slova »tak« a »los«, zde nepřízv.); a pod.: v mou mysl pak *dum*, pochyb na tisíc 20 (pak dum, —◡); leč napadne-li, co *pryč* budu, říš 20 (co pryč, —◡), přiříznut vzroste jak *háj* do oblak 23 (jak háj, —◡), vše krmě, jež *jím*, jsou mi protivny 36 (jež jím, —◡), to králova *lest*, by mi život vzal 49 (-va lest, —◡) atč. Chyby tohoto způsobu jsou dvojnásob těžké v překladě díla dramatického, protože činí správnou deklamaci nemožnou anebo deklamovanou řeč nesrozumitelnou tak, jako bývaly české hexametry časoměrné nahlas skandované.

A ještě o jedné rytmické vadě veršovaného překladu Klášterského třeba se zmíniti nakonec, a to zase obecně a zásadně. Je to otázka t. zv. enjambement (překračování větného celku do verše násl.), které se v našich teoretických výkladech metrických věnovala dosud jen velmi malá pozornost. Doba přílišné přísnosti v této věci, s jakou francouzští teoretikové odsuzovali na př. verše Molièrovy, vytýkající mu qu'il enjambait abominablement, ovšem již dávno minula; moderní verš nejen že snese enjambement, ale dosahuje jím často velmi účinných efektů slohových (jako na př. ve známých verších Čechových: »Nuž co Praha?« — »Oblékla se v jitra zlatý háv — před skonem«, dí bratr Jaroslav.) Ale jako ve všem, jsou zajisté i tu jisté meze. Verš je rytmický celek a jest od verše následujícího také rytmicky oddělen přirozenou přestávkou nebo pausou, která jest o něco delší než obyčejné přestávky mezi jednotlivými fonetickými celky slovními uvnitř verše (věty). Stilistický (retorický) účin při enjambement, o němž byla právě řeč, záleží právě v tom, že přenesením některého slovního celku (»před skonem«), patřícího k načaté větě, do verše následujícího vznikne před ním větší pausa, než jaká by byla v obyčejném proudu řeči, takže enjambement působí pak jako pomlka v próse. Ale i když tato pausa meziveršová není (vl. se neudělá) o mnoho delší než přestávky mezi slovními celky, takže lze i přes ni pokračovati v načaté větě bez zvláštní poruchy rytmické jednoty věty (tedy prosté enjambement, bez jakéhokoli zamýšleného efektu), přece zůstává tato možnost vždycky obmezena tím, že pausa meziveršová může vzniknouti jen na tom místě, kde je v přirozeném rytmu řeči přestávka vůbec *možná*, t. j. aspoň mezi dvěma fonetickými slovními celky. Není potřeba vykládati, že enjambement tedy nesmí vzniknouti roztržením slova mezi konec a začátek verše; verše, jako známý německý o Hansu Sachsovi anebo český »její otec uze — nář byl bohat tuze« se citují nebo dělají jen pro zábavu a obveselení. Ale zde jich jen

pro zábavu necitujeme. Slovní celek se stanoviště fonetického, a to je v metrice rozhodující, nemusí býti slovo, nýbrž i skupina slov tak těsně k sobě náležejících (foneticky), že není mezi nimi místa ani pro sebe menší přestávku. Takovými slovními celky (takty) o několika slovech jsou nejen na př. předložka s výrazem na ní závislým (není tedy možno ukončiti verš předložkou a začíti výrazem k ní patřícím verš následující), ale také přečetné výrazy příklonné (enklitické i proklitické) se slovy, k nimž se příklánějí ať zpředu či zezadu, anebo i řada slov nepřízvučných (2—3), které se automaticky zrytmují v jednu přízvukovou stopu (takt), tedy na př.: bil se, dám ti, sláb je; ta zbraň, má vlast (i obráceně, není-li na zájmeně důrazu), a děl, až padl, když vstal; že se, až by se, co je ti, jest-li-že atd. Dovolí-li si tedy básník enjambement uprostřed takovéto skupiny slovní, vzbudí v uchu citlivém pro přirozené rytmování řeči týž účin a dojem jako výše citované žertovné verše se slovem do dvou veršů roztatým. A takové verše stejně působící jsou v překladě Klášterského dosti časté, a proto nebude zajisté na škodu na ně upozorniti. Tak čteme (v typických ukázkách): (ten pár mrtvých rytířů) jazykem němým, sinou tváří dí — *ti*, bez krovu, krom hvězdných niv, že stojí — tu mučedníci atd. 10 (kde dojem roztříštěnosti ještě vzmocněn tím, že je po zájméně »ti« ve verši druhém hned zas přestávka);. . . ten, kdo knihu má — o všem, co vládci činí, jistější — *je*, zavře-li ji, než když ukáže 12; já chotě hledala a v snaze — *té* našla v otci lásku blaze 11; kdyby chápat mohla, chtěla — *by* jak já umřít 55; a takovou dceru Kleon náš — též měl, ta rostla rychle, *až* — na vdaní byla právě 67; jak dvorský ples náš nic by neměl, *co* — *by* s jeho cenou srovnávalo se 42; sděl mi svůj původ. Řeklas, myslím, *že* — *jsi* byla štvána z křivdy v bezpráví 102; a pod. *když* — *byl* 22, *byl* — *by* 64, *až* — *uslyšíš* 90, *kdo* — *ti* 105 a j. Že při takovémto způsobu enjambement může pausa vzniklá uprostřed slovního celku i pozměniti smysl věty, svědčí místo, kde Helikan žádá Lysimacha, aby jim prodal čerstvých potravin, a Lysimach odpovídá: Ó pane, zdvořilost — *tu* kdybych zamít', bozi musili — by spravedliví seslat housenku atd. 99. Ale Lysimach nemluví o zamítnutí zdvořilosti vůbec, jak nutno rozuměti tomuto znění odpovědi (zdvořilost — tu nezamítám), nýbrž má na mysli jen tu zdvořilost (zdvořilost tu), o kterou je žádán. Tato vadná praxe v otázce enjambement není ovšem zase zvláštní chybou Klášterského, nýbrž shledali bychom se s ní i u jiných básníků. Také proto jsme o ní nepsali, abychom z ní ukuli výtku překladu Klášterského, nýbrž abychom ukázali, že i tato básnická licence, tak často užívaná od básníků

a tak málo probíraná od našich teoretiků, má své meze a že naši básníci tvoří často své verše víc na papíře než sluchem vnímavým pro jemné zákony živé řeči.

Nakonec jen několik slov na omluvu, že o překladě dramat Shakespearových referujeme až při dílu právě posledním. Ale pro nás je to první svazek, o němž je nám možno referovati. A pak, jako při všech svých referátech, myslíme i při tomto víc na budoucí než na přítomné a minulé, a není-li možno z těchto poznámek čerpati už poučení překladateli Shakespeara, snad se v nich najde nějaké zrnko dobré aspoň pro jiné. Překlad Klášterského, opakujeme, je dobrý překlad; jestliže jsme jeho překladu učinili řadu výtek, nestalo se to ani z malichernosti ani snad z nepřátelství k překladateli, leda ve smyslu francouzského pořekadla, že le meilleur est l'ennemi du bon. E.

HOVORNA.

DYŠKERECE (A. B.). Z franc. discrétion, což samo je »učené« slovo přejaté z latiny. Lat. discretio znamená »oddělování, odlučování«, pak »rozdíl, rozlišování«; ve franštině nabylo významů »zdrženlivost, obezřelost«, pak »šetření cizího majetku« (discret je počeštěno v příd. jm. diskretní). Také značí »volné rozhodnutí«; à discrétion je »podle libosti«, vivre à d. »žíti na něčí útraty«, se rendre à d. »vzdáti se na milost« ap. Místy posud u nás slýchati, že někdo žádá nebo dostal odměnu »podle dyškerece«, t. podle (dárcova) uznání; a odměna »podle dyškerece« je pak zkrátka »dyškerece«. Tento význam je, jak se zdá, jen v češtině, snad tedy vzniklo také slovo dyškerece v Čechách přímým stykem na př. s francouzským vojskem (jako dalamánek z pain d'Allemand »německý chléb«). Do písemnictví toto slovo ovšem, mimo obrázky vystihující i řeč lidovou, přístup nenašlo.

FILOLOG (D. H.) je slovo původu řeckého a znamená toho, kdo je milovníkem řeči, kdo se jí obírá. Bývá překládáno do češtiny slovem j a z y k o z p y t e c (a filologie jazykozpyt, jazykověda), ale překlad český nevystihuje dnešní obsah slova filolog, filologie, neboť předmětem filologie jest kromě studia řeči ještě mnoho nauk jiných. Proto slova toho raději nepřekládáme. — Ú h r n, ú h r n e m (po staru úhrnkem) je slovo dobré, a jde-li o označení výsledné sumy, vzniklé z řady součtů, zcela vhodné. — F r a n k o je slovo původu italského (franco = svobodný, volný) a znamená poštovní zásilku vyplacenou (tedy volnou), pak i poplatek výplatní nebo způsob vypravení (vyplaceně).

HEJNO (A. B.). Prý nesprávné slovo; myslivci sice odjakživa říkají »hejno koroptví«, ale lesníci vyšli z novějších ročníků lesních škol prý by raději viděli »rod« (protože hejno koroptví je jediná rodina, k níž se jen někdy přidruží nějaká osiřelá koroptev cizí), anebo »řetěž« (protože Němci říkají Kette). Proč? Ale u nás stačívá, že se nějak říká, aby se někdo ozval, že to není správné. Hejno je ob. skupina ptáků (koroptví, vrabců, hus, vran atd., ač se tak někdy říká i stádu čtyřnožců nebo zástupu lidí); a to je asi význam pův. Rus. gája znamená »hejno ptáků«; Berneker toto slovo spojuje se strus. gajati »krákati«, rus. gaj »krákot, křik, hluk«, stind. gâjati »zpívá«. Za slovo příbuzné máme naše h e j n o (přehláskou z hajno, jež žije na Slovensku a snad na Moravě, Kott 7, 1253); hejno by tedy mělo jméno od křiku sdružených ptáků (jako slovo h l u k v st. češt. znamená také »zástup«, srv. hlouček, shluknouti se). Bylo by to vlastně zpodstatnělé příd. jm. stř. r. (jako mračno, jasno, teplo, horko a j.), asi jako bychom říkali hlučno m. hluk.

HOVĚTI (J. J.) je sloveso III. třídy vzoru uměti; jeho náležité tvary jsou tedy: oni tomu nehovějí, tomu nehověj, hověje, -íce. Ale slovesa vzoru uměti se matou často se slovesy vzoru trpěti, s nimiž mají mnoho podobností. Zvláště u takových sloves, kde přichýlením ke vzoru trpěti může vzniknouti imperativ jednoslabičný, bývá imperativ podle vzoru trpěti: rdi (se), žel, bol, hov, který je pak oporou i pro jiné tvary odchylné (analogické): oni se rdí, rdící se a p. Z toho pak vzniká u některých sloves vzoru uměti kolísání, v němž jest šetřiti míry dnešním usem spisovným ustálené. U slovesa hověti vedlo vznikání novotvarů podle vzoru trpěti (v prés. tvarech shodného s prositi) k tomu, že se sloveso to rozštěpilo v slovesa dvě, h o v ě t i podle uměti a h o v i t i (si) podle prositi, a tím náchylnost slovesa hověti k tvarům podle vzoru trpěti ještě více vzrostla. Poměr mezi oběma slovesy, hověti a hoviti, jeví se v dnešním spis. jazyce asi v tom způsobu, že ve významu »něčemu povolovati n. býti nakloněn« užíváme slovesa »hověti« s tvary podle vzoru uměti, v tvaru zvratném (udělati si pohodlí) slovesa hoviti si (podle prositi) nebo hověti si s novotvary podle trpěti (ti si hoví, jen si hov, hovil si n. hověl si); přech. přítomný, jehož se v živé řeči málo užívá, má tvary hověje si i hově si. Ze složenin sloveso pohověti si (pohoviti si) druží se svými tvary k slovesu hověti si (hoviti si), ostatní složeniny, vyhověti, poshověti, k slovesu hověti (oni vyhovějí, vyhovějíce atd.), jen rozkazovací způsob bývá nyní u častějšího vyhověti — vyhov, u méně užívaného poshověti — poshov n. poshověj.

JMÍN (J. Z.). Ještě za našich mladých let se někdy psávalo po staru, že někdo jest jmín za poctivého muže, nějaká žena jest jmína za učenou a p. To nepatří k slovu j m é n o (to bylo také mínění Rosovo, jenž má sloveso jmíti s domnělým významem »nazývati«), nýbrž je to trpné příčestí slovesa m í t i (stč. jmieti, jmíti), se zdloužením, jaké v těchto tvarech často bývalo:

jmien = jměn, měn (měný), jako bývalo trpien (trpín), slyšán a p. V staré době jsou doklady i s pův. významem slovesa míti, jako »muož-li jmieno býti hedvábie« (t. lze-li míti h.).

JUNDA (A. Č.). Asi z něm. Jux (v kterém zase vězí lat. jocus »žert«) příponou -nda, o níž v 6; 88; pod. m. j. flanda (flaška), banda (bandaska, báně, baňka), dupanda (dupárna, sprostá tančírna), vojanda, fešanda, dětské klouzanda, houpanda (m. -ačka), finda (fizule, bob z něm. Fasole, Faseole, což zase z lat. phaseolus) a mn. j.

KALENICE (J. D.). Slovo k a l, které je v místních jménech »Kala, Na kalech« a p., je slovo české a obecně slovanské. Značí nečistotu, bláto, hlínu, bahno, rmut, pak vodu rmutem znečištěnou, louži, močál a p.; často se jím označují menší rybníčky se stojatou vodou v polích a v lesích (k nimž chodí zvěř pít). Odtud častá místní pojmenování Kal, V kalu, Kaly, Kala (množ. čís. jako oblaka, mraka), Na kalech a p., zachovaná leckdy, i když důvod pojmenování — jako často — vymizel. Ze slova kal je odvozeno sloveso k a l i t i, na př. vodu (rozdílné od slovesa kaliti, na př. ocel, t. j. utvrzovati, rozpáliti), příd. jméno k a l n ý, podst. jména k a l i š t ě, k a l u ž, k a l o u s (t. j. pták nečistý), snad i k a l i n a. Toho původu je i jméno k a l e n i c e (n. k a l e n e c), známé i v polštině a utvořené ze slovesa kaliti, jako točenice z točiti, pletenice z plésti a j. Znamená vlastně věc kalenou, t. j. slaměné došky v hlíně máčené, jimiž se pokrývá hřeben střechy místo drnu, rozšířením významu vrch střechy vůbec.

KORUNA (J. V.). Obvyklá zkratka na označení této mincovní jednotky jest K (nyní zpravidla Kč, někdy dokonce Kčs). Viděti ve psaní velkého K germanismus (Krone) proto, že se slovo koruna píše v našem pravopise s malým písmenem, je zbytečná malichernost a titěrnost. Germanismus nemůže býti v písmě (v pravopise), nýbrž v řeči. A pak zkratka je zkratka. Zkracujeme na př. JUDr. nebo P. a čteme juris utriusque doctor nebo páter, píšeme ČČH a nezkráceně Český časopis historický atd. To jsou tedy zbytečné starosti. Ostatně, není to zase bohemismus, zkracují-li Němci slovo Heller malým h?

KOUŘIM (H. V.). Kritisovati počínání a opravy úředních místopisných komisí nepřísluší našemu časopisu; místopisné komise jsou složeny z odborníků, jejichž vědecká kvalifikace zaručuje zajisté správnost i důvodnost oprav a změn v místních jménech prováděných, i když důvody povrchnímu pozorovateli unikají. Z příkladů uvedených vychází najevo, že nesouhlasíte s tím, když místopisná komise pozměňuje tvar místního jména v místě samém obvyklý, na př. Kuřím, Poštorňa, Břeclava, a nahrazuje jej tvarem, jak pravíte, počeštěným: Kouřim, Poštorná, Břeclav. Ale stanoviště toto není správné. Místní usus pozměňuje často jména místní hláskově i kmenově jako všechna slova jiná podle zásad v tom určitém nářečí platných.

Za spis. Újezd je na př. středočeské Oujezd, jihočeské Hujezdo (Hruška) i Houvězdo (Dušek); spisovné Olomouci říkají na Moravě někde ten Holomóc, jinde Volomóc, Volmóc a p.; Horažďovice slovou místně Horažďouce, Budějovice Budějice, Chodov Korovo atd. Proto je třeba, aby do této rozmanitosti forem byla uvedena jednota z důvodů obecných a zvláště i administrativních. Proto místopisné komise zcela správně tyto tvary normalisují, t. j. převádějí různé, místně obměněné formy téhož jména (na př. Újezd) na tvar jednotný, abychom tak řekli, spisovný. Prostředkem normalisování je pak jednak zřetel k původní formě jména, jednak jeho redukce hlásková a j. na tvar spisovný. Není zajisté pochybnosti, že místni tvary Kuřím (n. Kořím) jsou pouhou obměnou původního jména Kúřím, jehož nynější tvar spisovný jest Kouřim, že mor. Břeclava, čes. (dial.) Přibyslava a p. jsou dialektické formy jmen Břeclav (Břěcislav), Přibyslav atd., že Poštorňa vznikla z pův. jména Poštorná právě tak jako kasárňa z kasárna, že Houvězdo je Újezd atd. Tím se místnímu usu neděje křivda; lid domácí bude vždycky (anebo ještě dlouho) říkati Poštorňa, Holomóc, Houvězdo atd., ale v usu spisovném a v úředním jednání budeme psáti Poštorná, Olomouc, Újezd právě tak, jako to činíme i při slovech jiných, dialekticky obměněných, pokud spadají v oblast spisovné řeči české. Se jménem Bratislava je věc poněkud jiná; jednak je to jméno slovenské, jednak, a to je nejvážnější, jméno uměle zavedené.

KUNŽÁK (A. B.). Tak píše Sedláček v Hist. slovníce místop. 483 i v Hradech a zámcích. Podle jeho mínění je to snad zkomolenina z něm. Kunigseck (dnešní něm. název je Königsecke), podobně jako Kunžvald slul původně Kunigsfeld.

MNOHÝ, MNOHO (V. J.). Proč by bylo po mnoha letech nesprávné m. spr. po mnohých letech? V češtině je od nejstarší doby snaha měniti příd. jména množství v slova zpodstatnělá, která by se v 1. 4. p. mohla pojiti s 2. p. předmětů, o jejichž počet jde; patrně proto, že jazyk cítí potřebu, aby slova neurčitého množství měla stejnou vazbu s většinou slov počtu určitého (číslovek od 5 počínajíc). Říká se pět let, po pěti letech atd., proto se m. mnohá léta, po mnohých letech, malá léta, po malých letech (tak nalézáme ještě v st. č. vedle tvarů dnešních) atd. ujímá mnoho let, po mnoha letech, málo let, po málo letech. Právě tak říkáme tolik (kolik) let, po tolika (kolika) letech, tolik lidí atd. m. toliká léta atd. A význam oněch pův. příd. jmen je jiný, kde zachovala příd. tvar: malý se klade jen o velikosti, ne o kolikosti, mnohý dnes skoro všude znamená něm. mancher (skoro některý), ne něm. viel (»mnozí lidé se domnívají« je něco jiného než »mnoho lidí se domnívá«), koliký, toliký již v st. č. znamená skoro jen »jak (tak) veliký«, ne »jak (tak) mnohý«. Ztrnulé tvary mnoha, kolika, tolika (po mnoha letech atd.) jsou divné (stč. se říkalo ještě i na př. po kolicě dnech), ale měniti jich přece nelze.

NEŠČÁPENÝ (V. K.). Na Kroměřížsku kárávají dovádějící děti zvoláním »neščápený děcka«; asi i jinde na Moravě (v. Bartoš, Dial. slovn., kde jsou věty »neščápený chlapče, cos to zas vyvédl?, neščápené dělo!« = zatrolená věc!). Patří to k eufemismům, o jakých jsme mluvili 4, 254; matka se ostýchá nazvati dítě »nešťastným« a řekne raději s jinou koncovkou, v níž se asi ozývá i konec slova »zatrápený«. Na Valašsku volají »neščasnúcené děcko!« (Bartoš). Takováto slova nelze vykládati jako obyčejná slova jiná, v jejich tvoření působívá chvilková libovůle mluvící osoby. Zvl. z franštiny by bylo lze uvésti množství pod. zkomolenin, ale hojně i odjinud. — M a n ď á k, manďavý (levák), mandačka (pol. mańka, levá ruka) a p. (říkají tak i jinde na Moravě, nejen na Kroměřížsku, v. Jungm., Bart.) vykládá Miklosich z it. manco »nedokonalý, zmrzačilý« (lat. mancus); domácí slovo to jistě není. — Tazatel, štáb. kap. Vlad. Kajdoš, nám poslal také něco poznámek k dřívějším výkladům. Na Kroměřížsku jilmu říkají b ř é s t e k (1, 117; 3, 64; 5, 85; 6, 26), jsou tam i vsi Břest, Břéstek; říkají tam také a ž t a k (3, 64), také obróbené (obroubený), obruba, ale vróbiť (v r o u b i t i, 4, 43); mají tam také z h n i l é k ó t, mezeru mezi lesy u Chropyně, odkud jim přicházejí deště (4, 156). — Rus. slovo s t ě r ž e ň (4, 256) je v tomto tvaru správné; objevuje-li se někde střežeň, může to býti jen místní obměna. P. kap. se nelíbí, komolí-li se sokolský pozdrav (snad prý podle »boží dárek, nepodárek«) v n a z d á r e k. Nám také ne; ale proti nevkusu bývá marné bojovati. A za milá slova souhlasu s našimi snahami srdečné díky!

PETRŮV (dr. V. W.). Příjmení jako Petrů jsou ve spis. ř. nesklonná, protože v ní není koncovky -ů v 1. p. přivlastňovacích příd. jm., jaká je v některých nářečích (tatínků klobouk) a protože tedy v oněch příjm. přivl. příd. jm. již necítíme; říkáme tedy pana Petrů, panu Petrů atd. (1, 160). Je-li však příjmení P e t r ů v, je to tvar zřetelný a skloňovati by se měl podle vzoru přivl. příd. jm. na -ů v, tedy pana Petrova, panu Petrovu; v 6. p. bychom asi užívali tvaru na -ovu (o panu Petrovu, ne o p. Petrově) a v 7. p. asi by vlastnímu jménu slušel nejspíše jmenný tvar na -ovem (s panem Petrovem, ne s p. Petrovým). Takováto příjmení jsou ovšem u nás skoro neznáma (p. tazatel zná osobu, která se tak jmenuje, a byli bychom vděčni čtenářům, kdyby nám oznámili, znají-li snad také příjmení na -ův) a jazyk si proto nevytvořil u nich ustáleného skloněni.

POD HROMEM ZABITÍM (R. P.). Základ tohoto výrazu je ve rčení (zapověděti a p. něco) pod trestem tím a tím (pokutou takovou a takovou). Místo abstraktního slova t r e s t, k němuž bývá velmi často připojen určovací výraz (nejčastěji genitiv) vyjadřující způsob trestu (pod trestem smrti, pod pokutou hrdla ztracení a p.), bývá často kladen přímo název trestu, na př. zapověděti něco pod ztracením hrdla, pod skutečným na hrdle trestáním, pod té pře ztracením (nebo dále atrakcí »pod tou pří ztracením«) atd., nebo se říká ještě stručněji »zapověděti něco pod hrdlem, pod naší mi-

lostí« (t. j. pod ztrátou milosti) a p. Toho způsobu je i lidové rčení (neučiniti něco) pod hromem zabitím. Pomýšleti na elipsu, t. j. na vypuštění slova trest z domněle úplného výrazu »pod trestem zabití hromem«, není třeba. —

PRAVDODATNÝ (J. S.) je slovo z padělaného rukopisu Zelenohorského (u jednej [děvy] sú desky pravdodatné, u vtorej meč krivdy kárajúcí) a mělo znamenati desky pravdu (t. j. právo) dávající neboli zákonodárné, na nichž byly psány zákony. Stejně uměle utvořeno je i slovo p r a v o d a t n ý, které cituje Kott 7, 419 z Mejsnarova překladu Oresteie (pravodatný Zeus) a které má znamenati totéž. Nazývati slovem pravodatný lovce, který loví řádně podle všech pravidel myslivosti, je patrné neporozumění tomuto slovu, způsobené snad asociací s výrazem »pravý lovec«. — O výrazech »f l í g l o v a n á a š t a n g l o v a n á koroptev« bylo v N. Ř. III, 159.

PROCHÁZKA (6, 92). Prof. dr. J. Thomayer slyšel před lety, jak nám píše, »že p r o c h á z k a byla v starších dobách přezdívka pro řezníky, kteří se skutečně po kraji procházeli a vhodná dobytčata kupovali.« Tím by se opravdu vysvětlovalo, proč je P r o c h á z k a tak časté příjmení; zvláště kdyby se snad našlo, že se tak říkávalo i jiným lidem, kteří chodí světem. Příjmení Procházka, které bylo pův. osobní přezdívkou, patří k slovům jako mluvka, berka (zloděj; koněberky byli v 15. stol. jezdci, kteří chytali nepřátelské sběhy, koně a pod.), lapka (loupežník), hovorka, z nichž pak vznikala příjmení jako Křička, Klečka (asi klecavý, kulhavý), Všetečka (všeho se dotkne), Správka (kdo všecko »spravuje«, do všeho se plete, něm. Gschaftelhuber). »Hovorka« (ž. r.) se jmenovalo v 15. stol. i jedno z pražských děl.

SÁZAVA (J. J.) jest jméno utvořené příponou -va, častou ve jménech řek a potoků, jako Svitava, Kujava a p. Je to vlastně přípona adjektivní, kterou se tvořila příd. jména zvláště od sloves s kmenem -a nebo -i, na př. lhavý, lákavý, pálivý a p. Od kmenů slovesných se přenáší — často v rozšířeném tvaru -avý, -ivý — i ke kmenům jmenným, na př. krvavý, bolavý, červivý. Toho tvaru jsou i jiné další názvy řek, jako Jihlava, Litava, Rusava, Oslava slovo spojuje se strus. gajati »krákati«, rus. gaj »krákot, křik, hluk«, stind. a j. Podle toho je jméno Sázava utvořeno z kmene sázą-, který je v slovese sázeti, a znamenalo by řeku sázející (se). Totéž jméno má i přítok Moravy, na němž leží Lanškroun.

SIERRA (K. D.). Váš dotaz je svědectvím, že i v přepisování slov a jmen cizích je třeba přihlížeti k povaze jazyka a že se zásadě psáti jména cizí nezměněným pravopisem původním vzepře leckdy jazyk sám anebo ustálené jiné zásady pravopisné. Jméno K o r i n t na př. není při nejlepší vůli možno psáti pravopisem původním Korinth, neboť 6. p. v Korinthě zarážel by každé oko české skupinou -hě, v našem jazyce nemožnou, a proto v písmě nevídanou. Tak je tomu i ve jméně S i e r r a. Podle zásady psáti jména cizí pravopisem původním píšeme je ovšem se zdvojeným r. Půjde-li o 6. p.,

nebude živá řeč ovšem na rozpacích, neboť zdvojené souhlásky vyslovujeme i v slovech cizích jednoduše; ale potíž bude v pravopise: v Sierře či v Sieřře? Žádný z obou způsobů nehoví ustáleným poměrům našeho pravopisu. Není tedy jiného východiště než porušiti zásadu o psaní jmen cizích a psáti aspoň lokál tak, jako kdyby v 1. pádě bylo r jedno: v Sieře. — Že v příd. jméně utvořeném z vlast. jména Larissa nebudeme psáti tři s, nýbrž jen jedno (lariský), k tomu vedou již Pravidla, podle nichž píšeme jedno s i v slovech jako ruský (z rus-ký), veský, tiský (z Tisy) a p.

SVŮJ (V. H.). Máme-li u předložek zakončených samohláskou užíti tvaru rozšířeného o samohlásku e (vokalisovaného) čili nic, o tom rozhoduje jednak hláskoslovný zákon o nahrazování zaniklých samohlásek jerových hláskou e (N. Ř. 4, 29), jednak praxe dnešní živé řeči, která se z různých důvodů od bývalé zákonité pravidelnosti ve vokalisování předložek v některých případech odchýlila. K vokalisování předložek před zájmenem svůj, tedy k tvarům »ke svému, ve svém« a p., není důvodu ani v uvedeném zákoně hláskoslovném, neboť v zájmeně svůj nebylo nikdy slabiky jerové, ani v usu živé řeči. Říká se zpravidla »svůj k svému, všecko v svůj čas, nad své síly« atd., jak se říkalo a psávalo i v době staré; jenom předložky s, z mívají vždycky tvar vokalisovaný, »se svým, ze svého«, jak toho proti praxi staročeské (s svým, z svého) velmi brzo počala žádati potřebná zřetelnost. Stejně je tomu s vokalisováním předložek před zájmenem který. V staré češtině jsou pravidlem předložky nevokalisované, »s kterým, v kterém i k kterému«; nebylo v slově který mezi prvními dvěma souhláskami hlásky jerové, jak by se bylo možno domnívati podle csl. k'teryj (vedle koteryj), nýbrž český tvar »který« vznikl patrně přímo z pův. tvaru kotervysutím samohlásky o. Se zvyklostí starého jazyka se shoduje i dnešní praxe živé řeči, a to tím spíše, že se v řeči živé vyslovuje zpravidla »kerý« m. který; jenom při předložce k dnešní prakse činí zase odchylku od způsobu starého (k kterému) a dává přednost tvaru vokalisovanému (ke kerému, ale s kerým, v kerou a p.). Proto píšeme i my »k svému, se svým, v kterém, ke kterému« atp.

ŠOHAJKA (H. V.) je i podle našeho mínění novotvar původu neslovenského a nelidového. K muž. tvaru šohaj nebo šohajko, utvořenému jako otecko, pánko, není ženského tvaru, utvořeného t. zv. přechylováním, nýbrž řeč živá užívá jmen děvčica, dievča, frajerka a p. Tvar šohajka vznikl, nemýlíme-li se, v Praze v dobách, kdy se ulice pestřily kroji šohajů a šohajek podle nich nazvaných. V ústech Pražanů nabylo slovo šohaj významu »chlapec v kroji« (moravském nebo slovenském, nejoblíbenějším) a šohajka »dívka v kroji«. Píše-li se tedy v čítance Vzkříšení (I, 170) o našich šohajkách, vítajících pana presidenta, jde tu o slovo pražské.

»TREFIL HŘEBÍK DO HLAVY«, totiž netrefil ten hřebík do hlavy jako myš do díry, nýbrž v nadpise anekdoty, jež se uchází o cenu v 10. č. Hum.

listů (1922), někdo trefil něco jako dobrý řemeslník kladivem trefí hřebík do hlavy. Kdybychom měli z čeho, vypsali bychom cenu Čechovi, který by prokázal, že nezná něm. pořekadla »den Nagel auf den Kopf treffen« a přece oné větě rozumí.

TUŠÍM (V. H.) je původem vložená věta, a pokud se cítila její významová samostatnost, dělala se v řeči před ní i po ní pausa, která se v písmě označuje čárkami. Ale takovéto krátké větné vložky pozbývají velmi často své plnosti významové i samostatnosti větné, nabývají platnosti pouhých příslovcí, spojek a p., a tím přestává ovšem i jejich rytmická uzavřenost a samostatnost. V toku větného rytmu nepozorujeme pak už před nimi ani po nich žádné zvláštní přestávky, a proto jich také už neoddělujeme čárkami. Takové výrazy jsou také na př. t r v á m, j á ř k u (ř k u), p r a v d a, d í v, b o h u ž e l, b o h d á a j. Někdy se proměňuje se zatemněním významové podstaty i tvar takovýchto vložených výrazů; toho původu jest na př. známé adverbium p r ý, vzniklé hláskovou obměnou ze vkládaného do věty výrazu »praví«.

VISUTÉ ZAHRADY (5, 297; 6, 72). Prof. Jiráni nám laskavě nalezl spis Kaulenův o Assyrii a Babylonii (v. 6, 72); našel jej, kde jsme jej měli hledati sami, v univers. knihovně. Zbytky visutých zahrad hledají v hromadě ssutin, tvořící celé návrší, pokryté ovšem zemí a všelijakým nánosem, zvané podnes starým jménem Babil nebo Maklubé. Podle zbytků spodek této velkolepé stavby byla soustava zděných pilířů, tlustých 6:3 m, vzdálených od sebe po 18 m; na tomto základu se zdvíhaly stupňovitě čtyři terasy tak, že se zadní strana končila ne stupni, nýbrž mohutnou zdí. Terasy nebyly, jak se zdá, plně vyzděny, nýbrž byly to mocné pilíře spojované klenbami. Nejvyšší a tedy i nejmenší terasa byl čtverec se stranami o 110 m; na ní byl letohrádek a stroje k zalévání všech pater (po nich zbyly kusy uměle pracovaného kamenného vodovodu, k němuž se přiváděla voda struhami z řeky Eufratu). Terasy byly spojeny mezi sebou a s okolím schodišti, na nich pak byly zřízeny sady, »visuté« zahrady, které ovšem neviselv ve smyslu mechanického názvosloví, nýbrž byly podepřeny spodními stavbami (naše stavitelství části stavby, které se vznášejí ve vzduchu na př. na podpěrných pilířích nebo na klenutých obloucích, nazývá, jak nás poučil p. inž. Ot. Ott, »podporovanými«). Výška celé stavby byla 78 m, dnešní výška ssutin je 40 m. Zdivo bylo z cihel; na cihlách z obruby pilířů lze podnes čísti jméno Nabuchodonozorovo, který podle řeckých zpráv tento div světa postavil, aby se jeho ženě méně stýskalo po horách jejího médského domova. Tolik Kaulen, jemuž ponecháváme všecku odpovědnost; přidal také obrázek dnešních ssutin a obrázek znázorňující, jak mohla vypadati stavba sama. Řekové, kterým tyto zahrady byly »visutými«, byli by nazvali stejně snad i na př. zahradu Fürstenberskou v Praze nebo zahradu u palazzo Giusti ve Veroně, kdyby se jich byli dožili. Že tyto zahrady nebyly »visuté« ve

vědeckém smyslu toho slova, Řekové, mezi nimiž se narodil na př. slavný Archimedes, jistě dobře věděli, ale nebáli se je tak nazývati, jako se nebojí jejich název přímo překládati jiní, kteří v jiných zemích o »visutých« zahradách čtli. Máme-li se báti my, bojme se, ale bojme se zřejmě, nezakrývejme svůj strach tím, že z »visutých« zahrad uděláme »vysuté«. Snad nemusíme vykládati, že nechceme, aby se obrazný význam slov »viseti, visutý« atd. uváděl na újmu vědecké přesnosti do fysikálního nebo stavitelského názvosloví. Ale jak je mimo vlastní vědu nasnadě, nazvati »visutým« něco, co jen vypadá, jako by viselo, viděli jsme na př. 23. břez. 1922 ve več. »Nár. pol.«, kde jsme čtli o ohromném tahu amerických stěhovavých holubů, který »visel jako temný mrak... na nebi.«

ZAPŘÍSTI (J. K.). Přechodník minulý slovesa zapřísti je zapřed, -ši (z pův. zapřad, zapřědši), nikoli zapřednuv. Ale v citované větě (z Čes. deníku v Plzni): »President republiky... poděkoval krátce a srdečně za projevená blahopřání, zapřednuv pak hovor s jednotlivými účastníky«, je přechodníku užito nesprávně i se stanoviště syntaktického (významového), neboť přechodník minulý znamená děj průvodní dříve zběhlý, kdežto zde běží o děj následující, a to o děj samostatný, kterým se vyličovaná řada událostí posouvá o krok kupředu. Bylo tedy na místě užíti místo přechodníku slovesa určitého: a zapředl pak... — Podstatné jméno slovesné není tvar chybný, kterému bychom se měli stůj co stůj vyhýbati, ale hromadění podst. jmen slovesných (na př. dbáti opatření k zamezení šíření se nemocí, hlavně zachovávání osamocení nemocných atd.) jest svědectvím stilistické neobratnosti a nevkusu.

ZBRUSU NOVÝ. Tak se říkalo pův. o noži, meči a p., dostalo-li se mu na bruse poslední potřebné přípravy; snad se tím mínila čistá lesklost a neporušenost nové čepele. Asi jako Němci říkají funkelneu (leskle nový) nebo nagelneu (nový jako hřebík rovnou od kováře; dnes to ovšem obyčejně slučují ve funkelnagelneu). Poklesnutím významu ono rčení pak znamená »úplně nový« (z brusu nový šat, výklad a p.). Jinak mu rozumějí v redakci Nár. pol. Čtli jsme v ní 1. bř. 1922, co se pražští Němci »navolají po novém druhém velikém divadle, ať již vráceném Stavovském nebo z brusu vybudovaném nově«; nové divadlo je tedy vybudováno z brusu, nový kabát ušit z brusu atd.

ŽELEZŇÁK. K str. 96 zaznamenáváme na památku, že se podle novinářských nekrologů, věnovaných v únoru a březnu 1922 neslavnému konci válečných dvacetihaléřů (a desetihaléřů), tak říkalo této šeredné minci. Také prý jim říkali »svinky«.

Z redakce odpovídá Václav Ertl.
Tiskli Neuber, Pour a spol. v Praze-I., Bílkova ul. 17.